

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

VIII.

Издаје половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претилате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VII.

СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповиједи

NACIONALNA M. M.

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

— CRNOJEVIĆ

3. Свештеник је дужан обучавати народ и тијем пробудити у њему склоност ка покајању — исповиједи.

„Иже сотвориць и научить, сей велий наречется въ царствии небеснѣмъ.“¹⁹⁾

Који свештеник настоји, да научи своје парохијане, да се владају побожно, тај се заиста може назвати срећним. За свештеника никакве више славе ни боље заслуге бити не може, него кад упути своје парохијане на пут спасења. Свештеник може ћутати онамо, гдје је ћутање потребно, а дужан је говорити онамо, гдје је говор нуждан. Колико би питетно било, кад би свештеник говорио нешто, што је неумјесно, толико опет не би било корисно, кад би ћутао онамо, гдје би имао говорити. Напримјер,

¹⁹⁾ Мат. 5, 19.

кад свештеник не би говорио и савјетовао грешника, да се покаје и поправи, он би заиста тешко сагријешео. Апостол Павао говори: „био сам свима све, да како год спасем кога.“²⁰⁾

По овоме свештеник дужан је, да се при свима околностима приближи пастви својој; да јој при свакој незгоди и невољи укаже своје очинско учење, како би при свакој прилици добио повода да својима иноријашима буде од користи.

Такво очинско обхођење свештеника са његовијем духовнијем стадом даће народу повода ка слободи, да са љубављу и оданошћу може приступати својему духовноме пастиру и слушати његове мудре савјете и науке.

Свештеник по својој дужности треба да буде као умиваоница, у којој треба да се оперу сви они, који су себе прашином гријеха натрунили. Види ли свештеник кога од својих парохјана да је на њега пануо прах мањијех или већијех порока, онда му треба, да таквога савјетима позове, да се покајањем опере од гријеха.

Да би пастир, којему је дата власт, да исправља оне, који посрну, знао пристojно с њима управљати, нужно је, да он сам зна: гдје би имао употребити начин строгости, а гдје опет тиху благост? Никаква наука ни савјети не би могли утицати на слушаоце, ако то говори свештеник, који не ужива љубав и повјерење код свога духовнога стада. По томе свештеник, као духовни пастир, дужан је да се стара, да стече љубав и уважење код својих парохјана, како би између пастира и стада постојали блиски одношаји, какви постоје између доброга оца и послушне дјеце.

У случају потребе свештеник је дужан и душу своју положити за своје стадо. Христос Спаситељ рекао

²⁰⁾ I. Кор. 9. 20—22.

је: „Мнѣ подобаєтъ дѣлати дѣла пославшаго мя, дондеже день єсть.“²¹⁾

Овима ријечима Господ је изјавио своју обвезу, коју му је отац одредио за спасење рода људскога. Он овим истодобно имао је намјеру дати примјер духовнима пастирима — свештеницима, да и они обављају повјерена им свештеничка дјела ради спасења њиховога духовнога стада.

Што би могли казати о онима свештеницима, који не би хтјели у својима дужностима поступати по примјеру Божанственога Учитеља за вјечно спасење својих парохијапа? На жалост могли би им рећи: да са стада скидају руно и млијеко, а о њему се мало старају. Тешко је ово, још је теже оно, што је речено у Св. Евангелију: „Господь приидеть и комуждо воздаєтъ по дјеломъ его“.²²⁾

Срећан ће бити сваки онај, који од Господа добије награду и похвалу за дјела своја. Похвала та не би толику срећу у себи садржавала, кад би се она односила на нешто земно, гдје је све пролазливо, него се овдје разумије похвала вјечна у царству небесноме.

Свештеник дужан је, да се стара, да савјетом својим ублажи оне, који су жалосни, који су у заблуди, оне, који су болесни и најпослије оне, који су при смрти. Свима овима и њима подобнима свештеник је дужан дати нужне напутке, у колико је то њему одређено његовима пастирским дужностима. У оваквима приликама нека се свештеник стави на услугу свима, ради свијех,²³⁾ како би их свима средствима, која му по праву чина стоје на расположењу, могао спасти.

Свештеник је дужан своје парохијане савјетовати, да је Бог милостив, и по томе вазда готов да грјешнику опрости; по у исто доба, да је правосудан, па кад се

²¹⁾ Јоан. 9, 4.

²²⁾ Мат. 16, 17.

²³⁾ I. Кор. 9, 12.

препуни мјера дуготриљења Његова, и кад наступи доба Његова правосуђа, онда ће грјешник по правди осјетити страшни гњев Божији. Зато, да би то избјегли, свештеник, као духовни учитељ, дужан је вруће настојати, да своје стадо научи, да се поправи и покаје, чиме се отклања свака срџба Божија.

Свештеник је дужан својима парохијанима објаснити, у чему се састоји исповијед, и то: 1, Да је сваки дужан прије, него ли приступи на исповијед, да се сјети свијех својих гријехова, које је учинио иза потоње своје исповиједи, иза које га мање или више савјест гризе. 2, Да их научи, да искрено сажаљевају, што су Богу сагријешили, и да се за своје гријехове свесрдно кају. 3, Да се прије, него ли на исповијед приступе, и помире са онима, које су у чем год увриједили, или иначе на њих имају какову жалост. 4, Да их научи, да се моле Богу, да им опрости све, што су му преступили. 5, Да их савјетује, да на исповиједи ништа не утаје од свега онога, што их савјест опомиње, да су преступили Богу, и 6, да се на исповиједи не извињавају за учињене гријехове, него да себе пред Богом окривљене представе.

Свештеник вада ваља да има на памети оне ријечи, које је апостол Павао рекао Тимотеју, давши му наредбу: „Проповѣдуј слово, настой благовременѣ и безвременѣ, обличи, запрети, умоли со великимъ долготерпѣниѣмъ и учениѣмъ“. ²⁴⁾ Између многих других дужности, које горња наредба свештенику налаже, она му особито у дужност ставља, да он сваком даном приликом оне своје парохијане, код којих упозна њеку хладноћу у приступању на исповијед, савјетује, а по потреби и искара, да ту св. дужност нигда не изоставе испунити.

Св. Теофилакт говори свештенику: „Не чекај, да когод падне од оних, што су твоме руководству повјерени; но учи прије, него ли би који од њих посрнуо. Немој се у својој дужности уплашити, ако би видио,

²⁴⁾ 2. Тим. 4, 2.

да теоји савјети из почетка не чине успјеха. Него неуморно настави по 20. по 50. и по 100 пута. Овакво повторавање уродиће жељенога плода; јер често повторавање мајка је учења.“²⁵⁾

Свештеник оружјем слова Божијега дужан је исправљати оне, који неуредно и развратно живе. Тајне гријехове треба тајно исправљати; а јавне грешнике јавно изобличавати.

Блажени Августин рекао је: „ако сам знаш, да је сагријешно твој брат, па га пред свима јавно почнеш изобличавати, пијеси учитељ, него издајица; шта је теби сагријешно?! Ти знаш, да је сагријешно, по пошто је било тајно, кад је сагријешно, по томе тражи и нађи мјесто тајно, гдје ћеш га тајно и казнити, кад по дужности хоћеш да га спасеш.“ „Који свештеник не учи, као што тумачи бл. Августин, тај није пастир, него најамник. Најамник кад снази звука у своје стадо бјежи. Можда ће који пастир рећи: не бјежим, него сам међу стадом. — Да јеси код њега и с њим, али опет може се рећи да бјежиш, кад мучиш и не учиш га, али га учиш, али онако, како не ваља.“²⁶⁾

„Свештеник дужан је да се стара, како се не би ни једна духовна овца изгубила из његовога стада.“²⁷⁾ Кад би од 100. сачувао 99. опет би и за ону једну био одговоран, кад би се она изгубила његовијем немањом.“²⁸⁾

Свети апостол Павао свештеницима Ефеске цркве говори: „пазите на себе и на своје стадо.“ Овима ријечима као да им је хтио рећи: пазите и на ово, како је Христу Спаситељу мило и драго своје стадо, то јест словесне његове овце, којима су свештеници Духом Светим постављени за пастире. Па како би се другојачије и могло мислити, него да му је драго и предраго,

²⁵⁾ Вѣра и разумъ Број 1. стр. 48. Харковъ. 1891. год.

²⁶⁾ Гласник Епар. Далматинске број 6. стр. 101 Злар 1895.

²⁷⁾ Луки 15, 4.

²⁸⁾ Гласник Епар. Далматинске број 10—11. стр. 159. Злар 1895.

пошто је Он (Христос) за њега (стадо) крв Своју прелио. Тешко дакле свештенику, ако његовим немаром погине и једна овца из његовога духовнога стада?! Господ ће од пастира — свештеника — искати све своје духовне овце. Зато свештеници сјећајмо се оних ријечи апостола гдје вели: „блюдите убо, како опасно ходите, не якоже немудри, но якоже премудри.“²⁹⁾

О како је страшна пријетња Божија за оне пастире, који не уче своје духовно стадо. Ево те страшне пријетње: Сиа глаголетъ Адонца Господъ: се азъ на пастири, и възычу овецъ моихъ отъ рукъ ихъ“³⁰⁾

4. Зашто је свештеник нуждан при исповиједи ?

Човјек грешан будући, и као такви сам по себи нема власти, да би могао самог себе разријешити од гријеха. Грешника може од гријеха ослободити само једини свештеник, као законити пријемник апостола; јер је по пријемству он ту власт преко њих од самога Христа Спаситеља добио

А гдје је свештеник при исповиједи, ту је истодобно присутан и сам Господ Исус Христос, по ономе, што је рекао : „и се азъ съ вами есмъ во вся дни до скончания вѣка.“³²⁾

Христос дакле присутан будући при исповиједи, Он сам и прима исповијед од покајника, а свештеник је само посредник између Бога и човјека.

Грјешни човјек стидио би се тајне, а често пута и непристојне гријехове своје непосредно самоме Богу исповиједати. Зато је одређен свештеник, као човјек, који је тијелу и људским слабостима раван покајнику, да би овај пред равнијем себи без стида могао исповиједати своје гријехове.

²⁹⁾ Ефес. 5. 15.

³⁰⁾ Језек. 34.

³¹⁾ Мат. 18, 18.

³²⁾ Мат. 28, 20.

Гријехови, које покајник исповиједа, нијесу нужни свештенику; јер је свештеник при исповиједи посредник, да помири грешнога човјека са праведнијем Богом. Покајник казујући гријехове своје свештенику, казује их самоме Богу.

Кад би сами себе упитали: зашто су нужни Богу људски гријехови? Утоме самоме питању нашла би одговор: да Богу није нужно, да ми ради њега откријевамо своје гријехове; јер Он као свевидећи и свезнајући, све зна, без да му то ми откријевамо; него је то потребито ради нас самијех, да се признањем својијех мана и порока иштемо Божије помиловање. Покајник казујући духовноме оцу — овештенику — своје гријехове обећава му, а у особи његовој обећава се и самоме Богу, да ће у будуће избјежавати гријехове.

Свештеник је потребит при исповиједи и за то, што он сходнијема питањима приведе покајника, да ништа не заборави од онога што је сагријешно. Свештеник је љекар душа људскијех. И по томе он је нуждан при исповиједи: да покајанику објасни све оно, у чем би он могао посумњати; да га научи, како му се ваља владати и т. д. — Он ништа у томе не би могао помоћи покајанику, кад не би саслушао његову исповијед.

Из казивања покајаникова свештеник се увјери, је ли његова исповијед искрена, како би га послје тога по датој му од Бога власти разријешно и ослободио од исповиједаних његових гријехова, и дао му нужне савјете и упуства за даље његово владање. А то се састоји у овоме: да кајућему се умири савјест; да га укријепи вјером у Бога, да ће му Он све опростити; да у срцу његовоме усади одвратност од гријеха, да му пробуди вољу за чињење добра. — Даље, да покајаника научи, да сажалева, што је гријехом ражљутио Бога; да га савјетује, да и он опрости свима онима, који су га у чем увриједили и т. д.

Присуство свештеника при исповиједи напомиње грјешнику свагдашње код њега присуство његовога ангела хранитеља, као његовога вјечнога пратиоца и свједока његове савјести. Заиста у самој ствари тако и јест; јер кад свештеник у име Божије покајаника разријеша од његовијех грјехова, а тада би он за њега и могао друго бити, ако не ангел Господа сведржитеља. Али није ангелима, него свештеницима дата власт, да вежу и разријешавају грјехове људске.

Најпослије свештеник је нуждан при исповиједи, да св. тајну Причешћа не би употребили они, који је не признају, или они, који се ње недостојни покажу.³³⁾

Зато кад се кајени пред Богом, кај се по заповиједи Господњој и пред његовим служитељем — свештеником — који те по својој светој дужности у духовноме загрљају брацки прима. О како је радосно чути, кад ти он од стране Божје рече: „опроштени су ти сви грјехови твоји“!! При оваквоме радосноме гласу лијепо је с Давидом запојати: „блаженъ егоже оставишася безаконія, и егоже прикришася грѣси. Блаженъ мужъ еможе невѣсти Господъ грѣха“.³⁴⁾

5. Са каквим расположењем ваља да свештеник обавља исповијед?

Свети пророк Јеремија говори: „Проклятъ всякъ творѣи дѣло Господнѣ съ небреженіемъ.“³⁵⁾ Ове ријечи Божије преко пророка речене, довољно ће науке дати свештенику, да са великом опрезношћу приступа на дјело исповиједи, јер је то дјело Господње, који строго пријети свима онима, који би се усудили, да га обављају са небрежљивошћу. Све дужности свештеничке потребују особите опрезности; али у великој мјери потребује дјело исповиједи.

³³⁾ I. Кор. 11, 27—31.

³⁴⁾ Псал. 31, 1—2.

³⁵⁾ Јерем. 48, 10.

Зато прије него ли свештеник почне обављати исповијед, дужан је свесрдно помолити се Богу, да га благодаћу својом умудри, да га укријепи, да то свето дјело може испунити на спасење своје и стада свога.

Као што милостиви отац прима дјецу своју, тако истим начинном дужан је свештеник, као духовни отац, примати духовну своју дјецу, кад му на исповијед приступају.

При примању на исповијед, он је дужан заузети положај највеће скромности. И тако благијем погледом пунијем очинске љубави, свештеник дужан је ословити покајаника, па га научити, како му треба све своје мисли управити на то, да од чистота срца Богу исповиједа све оно, у чему је преступио свете његове заповиједи.

Кад покајаник почне гријехове своје Богу исповиједати, свештеник је дужан пажљиво слушати све оно, што он говори; ~~нади у то време нека не гледа на њега~~ ~~зачуђенијем поводом~~ ~~Отац~~ ~~Ка~~ ~~тијем не би у његовој~~ ~~исповиједи помисли~~ ~~забуни~~ ~~Буде ли~~ ~~свештеник опазио,~~ ~~да се је покајаник од стида или другога чега збунио,~~ онда га је дужан мекијем и благијем питањем исправити и тијем га потпомоћи, да опет сам настави своју исповијед.

У течају исповиједи: слушајући, питајући и савјетујући исповједника, а при томе по сходној потреби и изобличавајући по гдје који његов гријех, духовни пастир дужан је вазда непромјенљиво према покајнику бити снисходљив и благ, као добри отац према драгој дјечи својој. Свештенику није дозвољено ниједну строгу ријеч употребити при исповиједи — разумије се — гдје благи савјети могу имати потребнога утицаја.

Ако би покајаник на исповиједи открио какав велики и тешки, или било баш и посве непристојни гријех, и при самоме таквоме случају свештеник не смије показати какво изванредно чуђење; него и при таквоме слу-

чају свеђер дужан је остати у њекоме равнодушију, као да ништа необичнога ни чуо није. Али при самоме свршетку исповиједи, но и то опет благијем начином, дужан је говорити противу гријеха, који му је казан. Али при томе вазда је дужан пазити, да свеђер остане на висини својих благијех савјета и најпослије да грјешника увјери, да ће му Бог све опростити, само ако се чисто од срца каје и обећаје у будуће чувати се од тијех и сличнијех гријехова.

Строга ријеч и тешки укор могли би огорчити окорјелога грјешника, да он у својој упорности и даље остане у гријеху нераскајан. И тијем начином могао би свештеник својом непажљивошћу и нехотично ставити на пут трн, који би спријечио грјешника ка на путу његова спасења. А напротив благи и мудри савјети вјештога свештеника привешће грјешника на свесрдно кајање. Особито свештеник дужан је благо поступати, како са окорјелима грјешницима, тако и са онима, који су стидљиви и плашљиви.

Међу тијем кад би свештеник примјетио, да је покајаник упоран или хладан, таквога може, а и треба уплашити сјекиром гњева Божија, која лежи при коријену дрвета, које плода не рађа.³⁶⁾

Кад би опет свештеник видио, да когод сумња у милост Божију, држећи да је такву изгубио својима тешкијем гријеховима, таквога је дужан укријепити хришћанском надом,³⁷⁾ и клетвом Господњом, да Бог не жели смрти грешника.³⁸⁾

Било би посве неумјесно, кад би се свештеник при исповиједи пустио у какво и најмање препирање са покајаником.

Кад свештеник при исповиједи буде питао, или савјетовао покајаника, или пак кад би покајаник казивао

³⁶⁾ Мат. 3, 10.

³⁷⁾ Сирах. 1, 23; 2, 11.

³⁸⁾ Језек. 33, 11.

своје гријехове, обојица треба да говоре гласом ниским и тихим тако, како оно, што они говоре, не би могли чути они, који се у близини њих налазе. Осим тога свештеник не смије ни руком ни главом показати неки зачуђени покрет, из кога би близу стојећи могли правити какове претпоставке о гријеховима онога, који се исповиједа.

Најпослије свештеник, као духовни љекар, без свакога хитања треба да свестрано испита душевне немоћи онога, који се исповиједа, па тако испитавши, да сходно његовој болести може прописати и духовну љекарију, која би окријенила и оздравила душевно обољелу покајаникову душу.

6. Начин како се свештеник има држати при исповиједи?

Као што су сви судици своје спољњем облику — физиономији — међу собом различити, тако исто они и по унутрашњем своме карактеру или управо рећи по дјелима својима један од других различити могу бити.

И једни и други без разлике сви у своје вријеме по својој хришћанској дужности долазе код свештеника, да му као духовноме своме оцу гријехове своје исповиједају, и преко њега од Бога опроштења и благослова себи ишту.

Духовни пастир и једне и друге дужан је примити са пуном благошћу, свесрдном љубављу, милостивом наклоношћу, очинском предусретљивошћу.

Судцу, који пресуђује свјетска дјела, закон Божији наређује, да при суђењу не гледа на лица онијех, које пресуђује, него на дјела њихова. А код духовнога суда — свештеника и при исповиједи није тако, него је њему наређено, да благо и милостиво поступа и према онима, који су на жалост у гријехове мање или више посрнули. А ово бива по томе, што Бог праведнике љуби, а грје-

шнике милостиво очекује, да се покају и поправе. Зато свештеник, као слуга Божји, треба да буде благ, милостив и снисходљив према грјешницима. Да свештеник овакви мора бити, у томе га упућује св. писмо, које вели: „яко (отець небесный) солнце свое сияетъ на злыя и благія и дождитъ на праведныя и неправедныя.“³⁹⁾

Христос Спаситељ, коме је дата власт, како на небу тако и на земљи,⁴⁰⁾ обукао је свештеника великом влашћу. Власт ова састоји се, да он води ка спасењу људе, који су искупљени пречистом крвљу Христовом. Зато свештеник оваквом влашћу снабђевен будући, а особито примивши наредбу, да може везати и разрјешавати грјехове људске, дужан је вазда имати на памети, да је од Господа много добио; али истодобно нигда не смије заборавити ни то, да се од њега много и много иште.

Између осталогa по праву од свештеника захтјева се: да грешнике сналања на покајање; да буде вођа људске савјести, да буде пастир и стражар својега духовнога стада; да лијечи душе, које су грјеховима обољеле, и т. д.

Кад се свештенику на исповијед пријави грешник, који је, уплашен својијема грјеховима, изгубио сваку наду на помиловање Божије, тада је он дужан употребити све начине, који му по сили његова положаја при руци стоје, да спасе таквога грешника. Он несрећник налазећи се у тешкој душевној болести, дошао је код свога духовнога пастира, као код душевнога љекара, да нађе лијека својој обољелој души. Његов долазак на исповијед показује, да се код њега још није угасила потоња искра хришћанске наде. Који свештеник при оваквоме случају не би употребио све силе, да покајанику помогне, и да му облакна његово тешко душевно стање, тај би понизио своје достојанство и цркву, коју служи. Такви би био строго одговоран пред Богом, и

³⁹⁾ Мат. 5, 45.

⁴⁰⁾ Мат. 28, 18.

крив пред св. црквом; јер би он дао тијем повода, да грешник у гријеху своме погине. Један руски богослов говори: „ако ти онога, који стоји на обали — готов да падне — гурнеш у ријеку, и у мјесто, што би му имао пружити руку помоћи, да га спасеш, ти га удавиш“ ⁴¹⁾ у томе случају, од кога сачувај Боже свакога, свештеник у мјесто да буде бранилац грјешника био би прави његов душеубилац. И тај гријех био би пред Богом већи, него злочинца, који кога тјелесно убије.

Ономе, који очајава, свештеник нека за примјер милости Божије приведе: Давида, Манасију; апостоле Петра и Павла; благоразумнога разбојника и многе друге, које је Бог примио на покајање.

Свештеник при исповиједи најбоље може упознати своје парохијане, и том приликом може се увјерити о њиховима добрима и хрђавим странама. Он према томе може употребити саодговарајуће мјере, како би тиме добре посоколио и охрабрио у добру, а друге напротив одвратио од њихових злих навика и порока.

Свештеник вазда ваља да има на памети, да он није судија души, која му се исповиједа, него је он само свједок њенога покајања, и слуга Божији, који има ту свету дужност, да служи људскоме спасењу, ⁴²⁾ Он ваља да зна, да човјек, оно што је сагријешо, Богу је сагријешо, ⁴³⁾ и да од самога Бога и прима опроштење.

Пошто је дакле свештеник при исповиједи само оруђе, по томе он вазда треба да има на уму, да је његов позив, да служи на вјечно спасење грешника, а не да господује. ⁴⁴⁾ Према овоме свештеник у вршењу своје свете дужности дужан је молити се Богу за оне, који су код њега дошли на исповијед. Он је то дужан чинити све докле, докле се у њих усели Христос. ⁴⁵⁾

⁴¹⁾ Прот Г. С. Дебольскій стр. 174. Петроградъ 1884.

⁴²⁾ 2. Кор 4, 5.

⁴³⁾ Исал. 50, 5.

⁴⁴⁾ Марк. 2, 7.

⁴⁵⁾ Галат. 4, 19.

Који би се свештеник усудио, да по праву дате му власти, при исповиједи од покајника штогод изнуђава, па било то за себе или за другога, и у случају кад му се искато не би испунило, да покајнику почне пријетити, да му не ће гријех опростити, или да ће му одредити епитимију, тај би страшно Богу сагријешно. Овакво изнуђење може бити, кад би на пр. свештеник од Владаоца, судца, или другога којег старјешине захтјевао, да некога на суду оправда; или да некоме опрости кривицу, у томе случају свештеник био би посредник, да се руши и обара, а не да се утврђује спасење духовнога му стада ⁴⁶⁾

За тај и томе подобни случај ево како такве свештенике строго осуђује 52. апостолско правило, које гласи: „који Епископ или презвитер не прими, него одбије онога, који се обраћа од гријеха, нека се свргне; јер тиме жалости Христа, који каже: радост бива на небу за једнога грјешника, који се каје“ ⁴⁷⁾

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA (Давиде се.)
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

ЦРТИЦЕ ИЗ ПЕДАГОГИЈЕ.

Прибрао Ж. Драговић.

(Наставак.)

Склоност дјецe к томе да таје своје осјећаје и поступке; склоност к угађању и жеља допасти се; склоност к притворству.

Нешто због стидљивости, а нешто због неповјерења често се развије код дјецe склоност, да таје своје осјећаје и поступке. Она се боје макар чим исказати и најневиније своје осјећаје и поступке, боје се учинити и оно, што чине обична срца наклоњена к добру; као н. пр: помиловати кога и учинити коме какву малу

⁴⁶⁾ Ручна свеш. књига од Митрополита Михаила сар. 77—78.

⁴⁷⁾ Зборник правила. Пријевод Арх. Никодима Милаша стр. 12. Задар 1884 год.

дјетињску услугу, дати коме милостињу, па што више не усуђују се да покажу ни оне осјећаје своје душе, који их одвећ занимају или тиште. Дјеца се у овом случају не боје казне ни укора, него се боје да им се ко не подруга, особито онда, кад она реку или учине што, што излази из реда обичног; зато треба пазити да се не изругивају над дјететом ни онда, кад оно рече или учини што год тако шаљиво, што би заиста заслуживало смијеха. Можемо чути често пута од учитеља или учитељице шљедеће ријечи: „како је добро ово дијете, оно је тако пажљиво, да чисто гута сваку ријеч, кад ро је у напријед одгонетати сваку нашу жељу, оно је тако мирно, послушно и деликатно, да се не да код њега примјетити, да му се што год не допада.“

Ово су лијепе особине, али оне често пута истичу отуда, што се је код дјетета развила склоност к угађању другима и жеља да се допадне, тек да заслужи похвалу и одобрење. Ова рђава склоност највише се развија због тога, што дијете почне сазнавати, да ће да га хвале у очи, да ће да му дају неко првијенство пред друговима и т. д., а у самој ствари оно тога не заслужује. Да би могли разликовати ову рђаву наклоност од правих врлина, које морају да красе дјену, треба пазити, старају ли се дјеца да заслуже наму похвалу строгим испуњавањем својих дужности, или хоће да заслуже нашу љубав угађајући нам лично. Бива и таквијех случајева, да дјеца која су правична и поштена, бојећи се да им другови не кажу да су улизице, усиљавају се сами над собом, да заглуше своје њежне осјећаје, па се показују суха и ладна, а често пута и дрска према наставнику или наставници. Да би могли пронаћи што су управо та дјеца, и какви су њихови осјећаји, треба обратити пажњу на то, како се она понашају према друговима вишима од њих, или равнима њима, али од којих ни најмање не зависе. Ова склоност к угађању, која се почне у кући родитељској или у школи, може доцније имати грдне пошљедице, те да такав човјек чини много недјела и неправда, а да све то таји, бојећи се да не заслужи укор од оних, који су над њим.

Склоност к притворству састоји се у томе, што дијете из рана жели да се понаша, да иде, да сједи, да говори колико је могуће љенше, или и. пр: жели се показати одвећ осјетљивим, способним да се занесе чим год, да му се лако ражали, да се показује пред другим, да је у одношају моралном тако чист, да му се и најневиније шале, које ни најмање не вријећају уљудност, чине грубе и неучтиве. Ова мана налази се већином код дјевојака, а развија се под упливом средине у којој живе. Но као год што

можемо по стилу задаћа дјетињских виђети, какве су књиге они највише читали, тако исто по понашању, по осјећајима и по начину како дијете те осјећаје исказује можемо савршено судити о томе, какав је карактер оне фамилије или завода, којему дијете припада. Ову ману можемо по неки пут исправити подруживањем и исмијевањем, али то не мора бити прећерано, но само у толико, да им се покаже неприродност њихова држања. Но будући дјеца све лако примају што је добро и што није, то би био згодан лијек против ове мане, да пуштимо такву дјецу, да се чешће друже са оном, која се држе и понашају просто.

Увредљивост код дјече.

Нађе се по гдјекад дијете, које се одвећ лако да увриједити. Тако н. пр: ако им и најласкавије учините какву примједбу односно каквог њиховог недостатка или нетачности, она се тај час нађу увријеђена, па стану плакати, или се срде, или не слушају што им се говори, или се претварају као да не разумију ништа, или се чине као да су болесна или тужна и т. д. Овај недостатак долази отуда, што је код дјече одвећ јако развијено самољубље. Овоме бивају криви највише наставници, а то због тога, што често уступају којекаквим дјетињим захтјевима и слабостима, или почињу одвећ да их хвале за њихова добра својства и понашање, на тијем учине, че дијете почне имати и сувише високо миљење о себи. Но треба да се старајући се, да дијете не учинимо одвећ самољубивим и лако увредљивим, да не паднемо тим самим у крајност, а та ће крајност бити, ако се ми покажемо неправични према ученику, и ако не похвалимо оно, што је заиста похвале достојно. Код неких наставника уђе често као у обичај, да никад не дају достојну похвалу ученику за његово учење и понашање, но макар како да се учи и понаша, чуће од наставника одзив: „па није лоше, прилично“ и т. д. У овоме случају врло је трудно дједи разумјети, како се уче и владају у самој ствари, и да ли испуњавају своје дужности само тек тако, или се занета чим год одликују. Овакво поступање са дјецом, као год и прећерана похвала, води за собом ружне пошљедице, јер ученик мало по мало долази до увјерења, да његов наставник или га није у стању оцијенити, или је сувише равнодушан к томе како се ученик влада и учи, те ушљед тога почне код ученика падати ревност за напредовање.

Утицај примјера на дјецу.

Дужност је фамилије, школе и друштва, да потичу добра својства код дјече, и да стају на пут рђавим својствима и накло-

ностима, али то се неће учинити толико правилима и поучавањем, колико живим примјером и у фамилији, и у школи и у друштву.

То бива ушљед тога, што су правила одвећ сухопарна и дјеца нијесу у стању разумјети све оно, на што их упућују; а осим тога дијете лакше прима оно, што види у самој ствари, него оно, што му се прича. Највише пак добри примјери имају значаја за дјецу тим, што све оно, што је благородно, поштено, искрено и побожно, има у себи неку тајну привлачећу силу, која дјецу лако заноси, па и не знајући зашто она поступају тако, како виде ов својих старијих. Дијете није у стању да много умује и суди на овај начин: „мени су старији претписивали извјесна правила и учили ме; они су паметнији од мене, па ваља да их слушам“; или „старији се тако владају, значи да је то добро, за то ја морам шљедовати ономе, што од њих видим и чујем.“ Овакво суђење не може се развити код мале дјече, а развиће се ваљда тек онда, кад подрасту и развију се. На душу дјетињу добри примјери и лијепи поступци утичу онако, као што утичу на њу лијепе појаве природне и производи вјештине. Они утичу на душу дјетињу једино тим, што су заиста сами по себи дивни, и што задовољавају унутрашње потребе душе човјечије.

Наравствено васпитање и његова задаћа.

Наравствено васпитање у опширном и тјешњем смислу.

Под наравственим васпитањем у опширном смислу разумије се васпитање свију духовних сила човјекових, т. ј. васпитање мисли, осјећања и воље. У тјешњем смислу под наравственим васпитањем разумије се особито васпитање осјећања и воље с том цијељу, да се облагороди срце човјеково и да се упуту његова воља к чистим и узвишеним идејама, те да се таквим начином васпита у њега карактер поштени, који заслужује да буде уважен и љубљен.

Почетак и услов за успјех наравственог васпитања.

Почетци душевних способносаи човјекових почињу се показивати првих дана његова земнога живота, премда у нејасном облику, али поред свега тога на те појаве душевних способности треба одмах у почетку обратити озбиљну пажњу и разумно његовање. Због овога неки педагози препоручују, да се одмах даду дјетету неке лоптице, игрице, квадратићи и т. д. те да се тим начином помогне дјетету, да што прије добије појам о боји, форми, кретању, миру, близини, даљини и т. д. Задаћа васпитања у опште је тешка, а задаћа васпитања наравственог отешчава се у почетку

још тим, што предмет васпитања не даје нам још никаквих јасних података, који би нам могли служити за тачку опоре. Код дјецe не појављује се јасно никаква њихова способност, него се само тек виде као неке нејасне напомене будућих њихових наклоности и способности. Сваки наставник треба да обрати озбиљну пажњу баш на те нејасне напомене, па да по њима бар од прилике састави појам о наклоностима и способностима свога питомца, а то треба да му служи као основ, према коме ће изабрати начин, којим ће почети да васпитава дијете у моралном одношају. Да би наставник могао успијевати у наравственом васпитању свога питомца, треба да он сам буде не само високо наравствен, не само да има благородне осјећаје и тврду вољу за то, но треба да буде способан да проникне у душу субјекта, који му је дат, и да позна сва његова лична својства и наклоности, које ће он да васпита. Без тога узалудно се заузимати за морално васпитање дјецe. Неки педагози мисле, да морално васпитање нема Бог зна каквог значаја, јер, говоре они даље, ми нијесмо у стању промијенити природне наклоности и способности човјекове, и да човјек мора остати на свагда онакав, какав је рођен. Но ово је мишљење крајње неточно, јер без васпитања и развића све душевне силе човјекове могле би остати закопане, добре његове наклоности заглушене, а рђаве могле би се развити и узети мах над добрим; таквим начином морални карактер човјеков не само да не би био узвишен, но би био до крајности покварен. При наравственом васпитању сваки васпитач треба да пази на природне наклоности онога субјекта, који му је подручан, па да према тим личним особинама удеси и своје васпитање, јер ни најбоља теорија о васпитању не може се вазда подједнако примијенити. Код ученика или ученице често се пута појаве неке особите наклоности, које захтијевају особитог начина васпитања. Ако се наставник или наставница не умије наћи у таквим случајевима и ако не умије према своме знању и ономе што је учио наћи правила нова за васпитање таквога субјекта, онда нека се не нада никаквом успјеху, јер ће му труд бити изгубљен, њихов рад неће имати никакве стварне користи, а више ће учинити да се дијете затупи, него развије. Узмимо један примјер. Оно што је добро и што ваља узети при васпитању упорнота дјетета, то већ не ваља при васпитању дјетета њежнога и послушнога. Једни су начини за васпитавање дјецe живе и радне, други за васпитавање дјецe троме и лијене, трећи за васпитање дјецe нервозне, која се лако макар чим раздраже, други опет за васпитање дјецe мирне и благе и т. д.

Значај друштва, околности и примјера у наравственом васпитању.

Наклоности, које дијете у почетку показује, служе као основ зв будуће васпитање његово. Наставник треба да обрати на њих особиту пажњу, јер ће се на основу њиховом развити будући карактер човјеков. Још у најранијем дјетињству мора се тијем навикама давати морални правац, т. ј. морају се дјеца склонити да буду дружељубна, скромна, учтива, да су готова вазда потчинити своје личне жеље жељама друштвеним. Такав правац укоријениће у дјецу основе хришћанске побожности, а доцније учиниће од њега човјека са поштеним карактером и човјека пуна врлина. Кад не би обратили пажњу на развиће природних склоности, онда могу лако предузети маха рђава својства и добићемо човјека са карактером гордељивим, који је заљубљен управо у самога себе, који је несносан, којег радо не примају у друштво, па шта више такав човјек може постати веома неморалан и од штете својим ближњим. На морално васпитање дјетета, независно од његовог темперамента и физичног здравља, има великога уплива друштво, у коме живи. Друштво има уплива и на одрасле људе, а тим више на дијете, које није у стању поступке и понашање појединих чланова тога друштва опијенити, па да види што је добро а што не, него се тако рећи без рачуна подаје упливу онога што види. Због овога васпитач треба да се свима силама брине о томе, да друштво, у коме се дијете креће, буде такво, да је у стању помоћи његовом моралном развићу, а не штодити му. Ништа тако јако не утиче на душу дјетињу као жив примјер. Дјеца не воде рачуна о томе, што се око њих говори и чини, но усвајају што виде и чују. При претресању о томе, какво друштво помаже највише моралном васпитању дјетета, многи се педагози у томе разилазе. Једни говоре да је за то боље друштво фамилијарно, јер ту дијете налази највише њега и миловања; други говоре, да је за то удеснија школа, јер се дијете из малена навикава да живи у друштву, и да је у стању да позна правилно своју праву вриједност, сравањујући себе са друговима. Но ни једно ни друго од ових мишљења није добро. Најбоље је оно, које каже: да дијете треба да се васпитава једновремено у фамилији и у друштву, таквим начином оно неће бити лишено фамилијарнога живота, а у исто вријеме научиће се, како да се понаша и према својима ближњима. Разумије се да ово вриједи само кад је и фамилија добра и морална, а такође и друштво. Догодили се да је фамилија таква, да у њој дијете може да види рђавијех примјера, онда га је најбоље извадити из ње сасвим и предати га школи.

(Наставиће се.)

ЛЕКЦИЈЕ

ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ ¹⁾

за своје ученике и ученице

саставио **Ј. Љепава.**

У други период долазе пјесме о Немањинима и све, које пјевају дјела из живота нашег народа у старој српској држави. Овијех пјесама понајмање има, јер су се по свој прилици изгубиле, пошто су биле поплављене пјесмама трећег периода, које су омиљеније постале, јер су више одговарале народном духу и животу. Догађаји, у којима сам народ није иницијатор, но је покорно оруђе једног, нерадо се пјевају. Овијем се може објаснити, зашто је народна поезија код већине словенскијех народа пала, а и код Срба опажа се назадак. Дјела, којима руководи један, а масе служе само као оруђе у његовијем рукама за извршење тијех дјела, данас траје у умјетну пјесму, јер се народ осјећа слаб, да може то опјевати.

У трећи период долази понајвише до сад познатијех народнијех пјесама, у којима се преставаља борба хришћана са Турцима. Овамо спадају пјесме о кнезевском боју, о Марку Краљевићу и о хајдуцима. Пошто је државна власт у овом периоду се сам истиче и ступа у борбу за свој опстанак, те своја славна дјела и овјековјечава у пјесми. Божанства, која су живјела у скаскама митскога карактера, опет силазе и примају спољашњи облик историјскијех личности, које су се у чему било узвисиле и истакле изнад масе. Борба доброг начела са злом, свјетлости са тамом из митскијех прича и пјесама преноси се у пјесме са историјскијем основом, као што се то може видјети и у пјесмама предидућег периода (упоредите пјесме: „Женидба Душанова“ и „Бановић Страхиња,“ Марко Краљевић и Арапин.)

Пјесме о ускоцима и хајдуцима настављају се у четвртом периоду, у пјесмама, у којима пјевају се догађаји најновијег доба српске историје: ослобођење, пјесме о Кара-Ђорђу и његовијем помоћницима, о јуначкијем бојевима Црногораца са Турцима. У овијем пјесмама савршено се изгубио и траг од старе митологије, а у пјесмама о најновијим догађајима нашег доба нестало је и трага од поезије: пјевачи обично узимљу стару форму, па у њу улијевају нову садржину, ређају само сухопарна гола факта. У наше вријеме пјесме епскијех пјевача често управ

у књигу прелазе; такове су пјесме Петра Петровића и Великог Војводе Мирка („Јуначки Споменик.“)

Највеће богатства боја и маште види се у старим народнијем пјесмама. У новије доба у колико више продире просвјета и писменост у народ, у колико се више губи старинска вјера и патријархално стање пред навалом новијех идеја и друкчијег живота у наше дане, у толико више опада народна поезија.

Збирке нар. умотворина. И ако су наше пјесме старе, колико и српски народ, ипак нема историјскијех доказа за то, и оно мало што има из новијег је односно доба. Први пут спомињу се народне пјесме у животу светога Саве од Доментијана, гдје се каже, како се св. Сава клонио младића, који су пјевали пјесме: „Јуношњскога желанія ослабљуюцихъ доушоу.“ Затим неки путници из 14 в. и доцније спомињу народне пјесме. Најстарије записане јесу оне од далматинског књижевника, Хваранина Петра Хекторовића, који их називље *бугарскињама*. Има једна збирка писана прије 1728 г. у библиотеци францусканског манастира у Дубровнику. Најважније су пак збирке Вука Ст. Караџића. Први је пут издао он малу збирку нар. пјесама 1814 г. (Мала протек народна словено-сербска песмарица); затим издао је народне пјесме у 3 књиге 1823, 4 и 33 г. у Лајпцигу. Иза овога издао је још две издање у 6 књига између 1841—66 г. Народне пословице изађоше први пут на Цетињу г. 1836 и то словима црквенијем, и други пут у Бечу г. 1849. Народне приповијетке изишле су у Бечу 1853 г., а други пут 1870 г. Чувена је збирка епскијех пјесама у двије књиге од Богољуба Петрановића; ове су пјесме већином забиљжене у Босни и Херцеговини, одакле је Вук по најмање добио, јер лично у тијем земљама није био. Ф. Радичевић покунио је епске пјесме у Црној Гори и издао у једној књизи: „Гусле црногорске,“ што није улегло у „Српско Огледало,“ које је издао Владика Петар П, а штампано г. 1845 у Биограду. (Овдје штампане неке пјесме приписују се владици Петру I. и владици Петру II.).

Атанасије Николић г. 1842 и 3 издао је народне приповијетке. Доцније Јоанићије Памучина и Вук Врчевић скупили су много и издали народнијех умотворина. Много је народнијех умотворина растуруено по разнијем часописима старијег и новијег доба. Симо Милутиновић 1833 г. до 37 издао је много црногорскијех и херцеговачкијех пјесама под именом „Пјеванија црногорска и херцеговачка сабрана Чубром Чојковићем Црногорцем.“

11. Писмена књижевност почиње код сваког народа, кад он научи вјештину предавати своје мисли помоћу нарочитијех знакова — слова. Јевропски народи основаше своје писмо на старој, грчкој азбуци, која је путем трговине и опћењем пренесена у рано доба чак на јевропски сјевер, међу Словене и Германе. Отуд, како се мисли, посташе германске *руне* и словенске *црше* и *резе*. Црноризац Храбрен приповиједа за јужне словене: „Првјде оубо Словѣне не имѣху књигѣ, нѣ чрѣтами и рѣзѣми чѣтѣхоу гатаахоу, погани соуце. Крѣстивѣше же се римѣскимѣ и грѣчѣскимѣ писмени ноуждаахоу се писати словѣнѣнскоу рѣчѣ безѣ оустросенѣя.“ Овђе под ријеч „књигѣ“ треба разумјети писмена. Дакле стари Словени док су били незнабошци нијесу умјели писати, но су, као што неки мисле, само цртама и резама по гдјешто биљежили, т. ј. употребљавали су нешто слично данашњем народном начину биљежења — *рабшчу*. За то народне умотворине нијесу послужиле као основ писмене књижевности, као што је то било код Грка. Развитак нам није текао природнијем путем, као код овијех потоњијех. Узрок је томе примање хришћанства.

Земље, у којима се насталише Срби и Хрвати, спадаху у оно доба под власт Царевѣ Византијскијех, а под црквену управу римску. Римски свецтеници одмах се појавише мађу Србима и Хрватима и стадоше проповиједати *хришћанско писмо*, али на латинском језику. Многи се тада још покристише, али хришћанска наука не ухвати дубоког коријена у народу, те народ и даље у ствари остаде у незнабоштву све до појаве словенских апостола Кирила и Метода.

Кирило, а до калуђерства Константин, и његов брат Методије родили су се у Солуну. Старији брат, Методије, најприје био је у војничкој служби, а послѣје управљао је у словенској области грчког царства, а послѣје се покалуђери на гори Олимпу. Кирило оде у Цариград своме рођаку логотету, те се васпитавао у двору заједно са царем Михаилом. Ту је стекао своје образовање и знање. Најприје је био библиотекар цркве Св. Софије, а затим оде у манастир и најпослѣје врати се у Цариград, гдје буде професор филозофије. Рано је (у 24 г.) почео своју апостолску радњу. По жељи цара Михаила ишао је Митиленском емиру, да се бори против мухамеданства. Послѣје је с братом ишао у Крим Козарима и ту одржао побједу у препирци са јеврејима и мухамеданцима. И они Словени, који су примили хришћанство из Цариграда, почеше се опет враћати у незнабоштво, јер не разумијаху грчкијех књига и проповједника. У томе цар Михаил

пошаље Кирила и Метода међу бугарске словене, међу којима утврде хришћанство. Тада су изумјели за бугарске и македонске словене *азбуку* и превели св. писмо са грчког на словенски. У оно вријеме јужни словени нијесу били само у садањим својим земљама, него су заузимали и читаву данашњу Угарску равницу, стару Панонију и Подунавље, додирујући сјевернијем својим границама садашње земље Чеха и Словака. Кад ови Словени чују, што су словенски апостоли урадили у Бугарској, одмах моравски кнез Растислав опреми посланике цару Михаилу, молећи га, да и њему пошаље словенске апостоле. Цар их пошаље. Њима се требало тамо борити и с остатцима идолопоклонства, а још више са германскијем свештенством, које се противило словенском језику у црквенијем књигама, доказујући, да се Бог може славити само на онијем језицима, на којима је био натпис на крсту, на коме је Спаситељ распет и на којима су и први ученици Христови писали, а то је на јеврејском, грчком и латинском. С тога их и сам папа Никола позове к себи. Кирило и Методије дођу у Рим, али папу Никола не затеку у животу. Папа Адријан прими их лијепо, али Кирило од великог напрезања изнемогавши, разболи се и умре у Риму 869 г., а Методије се врати словенима. Кад зарате Растислав и Светопук, он дође Коцељу, кнезу словенске Паноније, и папа га постави за владика панонског. Интриге њемачког свештенства не оставе га на миру: архијепископ салц-буршки и његов духовни сабор свату, да је Методије одступио од догмата римске цркве; затворе га у тамницу, у којој је остао 2½ г. Нашљедник Адријанов, папа Јован VIII, на молбу моравца, ослободи га тамнице, поврати му пређашњу слободу и власт и постави га за архијепископа моравског. Али ни даље није остао на миру, него су га позвали у Рим на одговор, те је много претрпио за своју љубав к словенској служби и умро је 885 у Велеграду, у Чешкој.

У исто вријеме или сами словенски апостоли, или први њини ученици, пошто су св. Браћа пренијела своју радњу у Моравску, свето писмо и хришћанску науку на словенском језику довијели су међу Србе и Хрвате; а из Паноније и Моравске распрострла се словенска служба и св. писмо на словенском језику и међу свијем осталијем словенима, за то се држе ова два брата за словенске апостоле.

Језик, на који су превели св. писмо Кирило и Методије. Црквенонародна просвјета Срба и Хрвата исходи из књижевности старо-бугарске, јер има с њом један исти основ. Нема сумње, да је св. Кирило изабрао онај језик, којим се говораше у његовој

домовини у Македонији и на њ превео св. писмо и према њему саставио слова, а то наречје домаћа и страна свједочанства зову језиком *словенским* (языкъ словянскѣ), па тако се звао и народ, који је тамо у IX вијеку становао.

Овај је народ сродан био колико Србима, толико, а можда и више, Блгарима. Зато врло рано још у 10 в. овај се језик зове блѣгарскѣ. На овоме основу једни научењаци држе, да је овај језик био старобугарски, а други изводе данашње Хорутане или Словенце од онога народа, на језик којег је било преведено св. писмо у почетку. Већина је на страни првијех. И тако овај старо-бугарски језик постаје књижевни језик свију Словена, нарочито православнијех, али се није сачувао у чистом првобитном виду код свију подједнако. Преписивачи црквенијех књига дотјеривали су језик према ономе, који је њима био добро познат, према свом матерњем. Тако н. пр. у старословенском налазимо самогласнике: ѣ, њ, я, ѣ и друге, којих у руском и српском подједнаке нема, бар са овијем изговором, као што је у старословенском. Српски преписивачи није су умјели разликовати ѣ, њ, те стадоше свуда писати ѣ, гдје би више пута мјесто било дебелом јеру, а још доцније ѣ стадоше замјенивати самогласником а. Руси задржаше ѣ и ѣ само им друкчије гласове дадоше, а доцније мјесто дебелог узеше о, а мјесто ѣ е; ѣ се у српском језику замјенивало самогласником е, а у руском самогласником я; ѣ у руском и у српском замјенивало се самогласником у. У црквенијем књигама бугарскијем задржали су се кроз све вријеме преписивања они стари самогласци, што довољно јамчи, да је онај језик, на који су превели св. писмо св. Кирило и Методије, ближе био бугарском, него ли којем другом словенском језику, али ипак и другима толико близу, да су сви могли лако разумјети, само што су по гдјекоје гласове измијенили. На овај начин имамо 3 редакције црквенијех књига: бугарска, руска и српска, од које је мало по мало постала западно-католичка, у коју су унесене дијалектичне особине западног говора.

Према оном што се прије рекло, лако их је разликовати. Кад су српске самосталне штампарије престале радити, а на против у Русији се отпочео живахан књижевни рад, тад се стари *србљаци* замјенише у црквама књигама руске редакције, па се према руском језику и чита у цркви, те данас од обале Тихог океана до Јадранскога мора православни хришћанин гдје год дође у цркву осјећа се у главном као дома. У књигама бугарске редакције сачувао се језик понајближи оном старом словенском.

Најстарији споменици словенско-црквене књижевности. Из доба св. апостола ми немамо ни једнога рукописа, него тек из каснијих пријеписа. Најстарији споменици, за које се мисли, да се у њима бар дјелимице чувају плодови радње словенских апостола, писани су двојакимјем словима: глаголицом и ћирилицом.

Примједба. Још и до данас међу научењацима није ријешено питање, у каквом су међусобном одношају та двоја слова, ћирилица и глаголица, која ли су старија, која ли су млађа. Многи славни слависти, међу којима Шафарик и Миклошић, тврде, да је глаголица старија од ћирилице, да ће то и бити оне *црпе* и *резе*, које у X вијеку спомиње црноризац Храбрен. Разлози су њихови: 1) нема споменика писанијех ћирилицом, који су старији од онијех, писанијех глаголицом; 2) глаголица је много неуреднија; глаголски споменици показују најмање савршенства, а много више архаизама у језику и писму; 3) налази се палимпсеста, књига пергаментскијех, на којима је нешто било написано глаголски, па побрисано, те написано ћириловски; 4) налази се пријеписа ћириловскијех са глаголскијех ориџинала, у којима је писарском погрешком глаголско писмо мијешано са ћириловскијем, чега у глаголскијем рукописима не налазимо; најзад зна се, да је св. Кирило своју азбуку удесио према грчкој, те се у најстарије доба нијесу готово ни мало разликовале; а пошто у грчкој азбуци има тек половина слова, која се налази у словенској, то остало Кирило је морао позајмити из друге неке азбуке, а та друга морала је бити глаголица, с којом и имаду сличност остала слова у Кириловој азбуци. Старо-словенскијех рукописа има из X, XI, и XII в. Писани глаголицом су ови: *Клоцов глагољаш*. У њему су 4 бесједе црквенијех отаца. Називље се тако по грофу Клоцу из Тријента, који га има у рукама.

2) *Асеманово јеванђеље*, које се налази у Ватиканској библиотеци, а донио га је из Јерусалима Асеман; оно је истога вијека са Остромировијем јеванђељем, а можда и старије.

Писани ћирилицом: 1) *Остромирово јеванђеље*, најстарији споменик старословенске књижевности, који је нађен у Русији. Писао га је ђакон Григорије (1056 — 1057) за новгородског посадника Јосифа Остромира. На њему се најприје почео изучавати старо-словенски језик. У њему се већ сретa гдјекоји траг руског језика. 2) *Ремско јеванђеље*, названо тако по томе, што су се на њему у Рему (Reims) заклињали француски краљеви о крунисању и по томе су га Французи прозвали „Text du sacre“

а управ име му је Сазава-емауско по манастирима у Прагу, у којима се у XI и XIV в. служила служба словенска.

Стара књижевност Срба источне цркве. Колико се данас зна, са врло мало споменика допире ова књижевност тек у свршетак XII в.; најстарија су до сад позната дјела писана у XIII в. Наравно да се књижевност почела развијати кад и у Бугара, пошто су и Срби покрштени око оног доба, кад и Бугари. Стара српска књижевност дијели се на *црквену и свјетску*.

Црквена књижевност. Кад је држава Бугарска почела да пада у сваком погледу, подиже се српска, те од свршетка 12 в. па кроз 13, 14, 15 Србија постаде средиште књижевности словенске. (А у потоњим вијковима 16, 17 и т. д. преноси се са југо-словенскијех земаља у Русију). Споменици из доба Немањина најбоље нам свједоче, да то нијесу почетци српске књижевности, како по љепоти слога, а тако и по чистоћи од старе словенштине. У осталом сам син Немањин у животу свога оца приповиједа, како је Немања, сатрвши богомилску јерес, спалио многе јеретичке књиге.

Црквену књижевност дијелимо: 1) на обредну и црквено-богословску, писану за изображање свештенства и за његовање хришћанског живота.

Међу рукописима прве врсте црквене књижевности пснај-више се налази јеванђеља, апостола, који су разређени по да-нима читања, псалтира и појединијех књига од библије, а цијела се још није нашла. Затим много има службабника, требника, часослова, осмогласника, појединијех дијелова од минеје, устава и т. д. Од овијех дјела најстарије ће бити, до сад колико је ово познато, пећско јеванђеље, о којему је свијету јавио чувени слависта Срезневски. Дјело је „гръшњаго Симеона старьца“, а писао га је „8 Пеки 8 градъ Расъ велиимъ 8 жбанъ 8 Влькъ сына самодръжњаго господина шбласти свои Стѣфана Немане. Овај је рукопис из времена 1201—1208 г. Ориџинал је у кијевскога владике Порфирија.

Важно је *Никољско јевангелије* нађено у манастиру Никољи (под Кабларом и Овчаром); оно је по свој прилици писано у 14 в.; а преписано је из рукописа најстаријег времена словенске књижевности и по свој прилици глагољског; у њему се налазе неке ријечи грчке, које су у Остромировом јеванђељу већ преведене; у њему се налази слово ц у ријечи *јеванђељује* и стоји мјесто ђ. Ово јеванђеље, судећи по рукопису, писао **Хваль Кръсти-**

ишњъ, онај исти, који је писао болоњски рукопис год. 1404. за војводу Хрвоја. Особина је овог рукописа, што слова слов. и, њ, њ долазе једно мјесто другог, а то је доказ, да је преписивачев матерњи био западни говор српски (њ не высы, мјесто: вьси).

Апостол шимашовачки зове се по манастиру, у ком се данас чува. Писан је у граду Жрелу, округу пећском 1324 г. руком црњоризьца Дамасана, а по заповијести Никодима, архијепископа српских и поморских земаља.

Богословска дјела. Ова врста књижевнијех производа намијењена је за духовно образовање и његовање хришћанског живота и мишљења. Овамо спадају тумачења разних дијелова светог писма, па животи светијех, а нарочито српских светаца, најпослије овамо иде и проповједничка књижевност, која је врло развијена била у то вријеме. Овамо би се могли уврстити и одломци црквене схоластичне филозофије. Задатак је ових потоњих производа, да посредује међу догмама хришћанским и свијешћу, међу вјером и знањем. Има по гдје што и од црквене историје, а и хришћанске полемичне књижевности. Главно мјесто, гдје је цвјетала црквена књижевност, гдје су се дјела просто преписивала (у почетку), преводила са грчког, а и самостално писала, понавине се спомиње манастир Хиландар, српска Атина у доба независности српске државе. О писцима се мало што зна, јер су то поглавито били монаси, који су се из скромности и смирености ријетко потписивали. Да је богословска наука у Србији XIV в. цвјетала најбоље нам свједоче митрополит Цамблук и Кипријан, Срби, који су у домовини изучили се, па отишли у Русију гдје су се прославили као ваљани бесједници и црквени књижевници. За Кипријана руски историци веле ни мање ни више, но да је први на ново подигао замрлу просвјету у Русији (на сјеверу). Отишао је у Русију 1378 г. Као изворну радњу најстаријег времена наше књижевности вриједи споменути краља Ст. Првовјенчаног тринаест литургичких питања Димитрију Хоматинском, арх. бугарском, која се заједно са одговорима овог пошљедњег налазе у Минхенској библиотеци. Особито су карактеристични *зборници*, у којима се, као у енциклопедијама нашег доба, може наћи све, што се читало, писало у старо вријеме. *Службе србима свецима* најљепши су и најзнатнији производи наше изворне књижевности, који показују цвјетање и напредак српске цркве за вријеме наше самосталности. Краће се зову *Србљаци*. Биограф св. Саве приповиједа, како је овај потоњи написао каноне, стихире и чудеса својему оцу. Службу

Ст. Дечанском, као што читамо у овијем списима, написао је Григорије Цамблак, а он је и живот му написао (овај је био игуман у Дечанима, а доцније митр. Кијевски). Најстарији до сад познати рукопис ове врсте јест Србљак или служба Србима свецима за м. децембар, јануар и фебруар; он је на кожи и биће писан у XIII в. (у њему су службе св. Сави и Јестастију). Ово је mineј општи, јер се у њему налазе службе и осталијем свецима источне цркве; налази се сад у Биограду. Одвојено је изведена штампана служба Србима свецима први пут у Влашкој (1761 у Римнику језиком руско-словенскијем. Овај је прештампан, пошто га је допунио митрополит Михаил 1861 у Биограду. Овамо долази и црквено законодавство (Типик или устав Св. Саве).

Примједба. Као што је речено, у прво доба су се књиге просто преписивале (устав, полуустав) и тако умножавале, јер није било штампарија. Око 50 г. тек доцније пошто се у Јевропи пронашла штампарија, почеле су се штампати књиге и у нас. Настарија књига ћирилицом штампана, која је до данас позната, јест *октоих* или *осмогласник*, штампан у Црној Гори на Ободу 1493 г. трудом јеромонаха Макарија; а год. 1495 трудом Мардарија штампан је *Мисалник*. Највише се књига штампало у Млетцима (1519—1618) најприје заузимањем Божидача Вуковића, Подгоричанина родом, за тим његових наслѣдника. Осим овијех било је штампарија у Горажду (на горњој Дрини), у Милешеву (у Херцеговини), у Биограду (Србија), у Скадру (Арбанија) и другима.

Савјетска књижевност. Овамо спадају: животи разнијех српскијех владалаца, разни љетописи, законик цара Душана и стара писма.

Животи српских владалаца нијесу ништа друкчији од овијех црквенијех светитеља. У њима се понајвише говори о богоугоднијем дјелима онога лица, кога се живот описује, најмање пак о свему ономе, што би, по данашњим појмовима, требало да буде у животу каквог историјског лица. Ове биографије више су налик на похвалне бесједе или *панегирике*. Такав је правац сувремене византијске књижевности, а готово и цијеле јевропске. Мало су обраћали пажње на стварност, него су се више старали да се лијепо изразе, да буде лијепна риторична фраза, па макар тај израз не имао смисла у даном случају. Зато и сретамо на сваком кораку овакве реченице: „и по сихъ припаде к ногама его глаголе: съгрвшихъ, отъче, прѣдъ тобою. И съ благочѣстивыи приемъ и любъзно, лобыза и“, па за тим, промисливши се и посавјетовавши се са великашима ево како по ријечима Даниловијем одмах иза тога постуца тај краљ: „и тако

въ тѣ часѣ, повелѣ ѣмше съвезати єго и оужа желѣзна възложити на тѣло єго, и ведоше и въ градъ славньни Скопие и въ томъ градѣ съдештоу ємоу, посла съ благочѣстивыи краљь нѣкоторые възлюбленнихъ своихъ, и ємше и ослѣпише и.“ За тим се животописац довија, како ће што боље покрити ово грозно дјело, те се позива на примјере из Старог Завјета и диви се величини душе, и не палази доволно ријечи, да што боље похвали овог „побожног“ краља, који ослѣпљује свог сина. У животу краља Стевана Дечанског ево како се опет изражава о истијем лицима: „семоу бо благочѣстивоу краљу Оурошоу (Милутину) ослѣпишоу сина своего възлюбленаго Стефана за таковою єго вину, якоже оуказахомъ въ прѣдписанѣмъ житии сего христолюбивааго, вѣдасть и въ славньни градъ съ двѣма сынома єго Дошаномъ и Душицею. И Стеван не пристаје бити благочѣстивый и христолюбивый, и ако је свог оца своимъ поступањемъ изазвао, да га ослијепи. О распри између Стевана Дечанског и Душана каже: „и съ благочѣстивыи краљь Оурошь третии ненависть въздвиже из сына своего възлюбленааго и въ мѣсто любѣве великые съвршеною ненавистию възненавидѣ и“..... Мјесто да просто именује лица, мјеста, вријеме и т. д., он се изражава магловито, неодређено: Врѣмени же яко нѣкотороу минуушоу, ревностию диавольскою ошлѣчаеми нѣкотори отъ окрѣстньнихъ дарь лоукавыи съвѣтъ съвѣштавшє въ срьдци своемъ на стѣноу єго сего прѣвысокааго краља.....

И посла нѣкое едины отъ вельмоужь своихъ съ нѣкоторою честию воиски своеє.... И по сихъ благочѣстивыи краљь (Душан) вѣставъ съ силами своими и иде въ скрѣстньные прѣдѣлы дрѣжавы своеє.....

Животе су писали: Св. Сава, Краљ Стеван Првовјенчани, Доментијан, Арх. Данило и Фил. Константин, који је живио послїје Косова. Најзнаменитија су од тих дјела и најљепша по слогу Живот св. Симеона или Стевана Немање једно од св. Саве, а друго од Стевана Првовјенчаног, и живот св. Саве и св. Симеона од Доментијана, монаха, ученика св. Саве. Ова су дјела доказ сугремене учености. Доментијан је особито хваљен као књижевник високог духа и велике учености. Она су послужила за углед свијем потоњим и стекла XIII. в. најбољи глас пред књижевном критиком. Послїје овијех дјела долазе много слабији Данилови: *Животи краљева и архїепископа српских.* (Доцније су преписивачи назвали *Родослов* или *Цароставник*). Све, што иде под именом Даниловијем, није сам написао, но су

послије њега и други, непознати настављали. Арх. Данило (1327—1337 г.) написао је животе краљева: Радослава, Владислава, Уроша I и краљице Јелене, Драгутина, Милутина, Дечанског и српскијех архијепископа. Његов цароставник особито је обилат риторичнијем панегирицима и има историјску вриједност само ушљед тога, што нема бољих извора. Живот Стевана Дечанског написао је још и Григорије Цамблак, игуман Дечанског манастира (умро у Кијеву 1419). Писац граматике Константин Констански иначе Константин филозоф, написао је живот деспота Стевана Високог. У србљацима се налазе животи и потоњих деспота и архијепископа српскијех. Лијепо Јагић каже, да је несрећу српског народа љепше и достојније оплакао народ у својој поезији, него ли његови учевни људи и стара српска књижевност, који нијесу ни у напријед престали ћутати о јадима и невољама свога народа, а врло бомбастично похваљиваше поједине примјере побожности људи царске куће, а народ као да није ни постојао.

Љетописи се појављују у вријеме пропадања српске књижевности. Овој врсти књижевнијех производа, као и другијех, извор је у грчкој и бугарској књижевности. Један овакав производ за владе бугарског цара Симеона и на његову заповијест преведен је са грчког на словенски, а то је љетопис Јована Малале, а доцније су и друге превели, као: Георгија Монаха и Георгија Амартола и Јована Зонару. Ови су списци почињали обично од потопа, како су се народи раселили, па затим су врло сухопарно ређали све познатије свјетске догађаје. Словенски писци понунили су грчке љетописце, унијевши причање у хронолошком реду о домаћој словенској историји, а последице су на основу пријевода и домаћих извора састављали сасвим нове хронографе. Најпознатији су им извори били за домаћу историју *животи*, а осим тога извор су им биле приче или предања, и оно што су разни преписивачи у свом животу преживјели. Ови су љетописи од врло мале књижевне вриједности. Српски љетописци биљежећи којекакве беспослице готово се и не заустављају код најважнијих догађаја, као што је бој Косовски, а овамо се силом извијају, како би се доказало, да је Немања произишао од кољена грчкијех и римскијех царева, и тиме потпуно освједочавају низак ступањ знања и развитка. Знатнији су рукописи ове врсте: Хилендарски љетопис (*in folio*) то је преведена с грчког хроника *Георгија* грешнога инока; у њој су догађаји доведени до цара Константина (биће из XIV в.); љетопис *Копривнички* (1453) и *Карловички* (1503), за које се

мисли, да је писао архијепископ Максим; *Троношки летопис* од године 1781 пријепис из другог од 1526 године.

Хроника деси. Бурџа Бранковића. Српски летописи престају поглавито при крају XVI в. Потоњи, који је писао овако, био је деспот Ђ. Бранковић (умр'о 1711) Он је, налазећи се у заточењу у Егеру 22 године, написао хронику, коју често зову историјом, а доведена је до Леополда I. Он је, како се мисли, потоњи преставник владалачке лозе српске, а у исто вријеме и потоњи преставник књижевника старог периода. Сам деспот зове свој производ „славено-српском хроником.“ Као и други хроничари он почиње од створења свијета, затим говори о седам васеленскијех сабора, о словенима, па прелази на историју српску. Извори су му стари домаћи летописци, животи, а користио се и старинскијем историчарима Мавро Урбином, Лаоником, Бонфинијем и др. Користећи се Даниловом хроником, он је свуда одбацивао религиозна расматрања, а узимао само оно, што се односи на историју, наравно о критици ту нема ни збора, а са стилистичне стране стоји ниже наших средњевјековнијех писаца. Дјело још није штампано, али га је у главном исцрпио Јован Рајић у својој историји. Ориџинал се налази у Карловцима.

Државно законодавство. Ове врсте књижевности нема много. Из краљевине Хрватске и Славоније и свијег готово далматинскијех општина зато нема ових споменика на српском језику, што су ове земље рано припале католичкој цркви, па се сва државна радња радила готово искључиво на општем јевропском књижевном и црквеном латинском језику. Само су изузетак у Далмацији оне општине, у којима се, у пркос усиљавања римског свештенства, задржала словенска литургија и глагољска слова. Тако се зна за *Винодолски законик*, да је скупљен из обичајнијех и у старије вријеме утврђенијех законика још г. 1280, те је он најстарији споменик нашег друштвеног живота. *Статути крчки* писан је 1388 г. *Статути пољички* поновљен је г. 1460, по постању је много старији.

Законик општине Винодола, која се налази у приморју међу Сељем и Ријеком, један је од најдрагоцјенијих споменика правног народног живота. Он је сачуван у глагољском пријепису из XIV и XV вијека. Ево почетка: *Лет господних 1280.....* ва врме оубо великих мужи господа Федрига и т. д. оу Новом граду..... избраше се од свакога града винодолскога не все стариши на вкоуп, на ке виаху (sciebant) да се боле споминахоу в законих своих отац и од своих дид, ча бихоу слишали, и

ним наредише и одказаше тесним законом, да би све добре старе искоушене законе у Винодол чинити положити в писма, од ких би се могли споменути, или сlišати од своих отац и дид згора речених...

Винодолски законик, а у неколико и Крчки статут, најстарији су споменици, у којима се понајвише огледа обичајно право нашег народа у далматинском приморју из старог доба. У градским статутима, који су писани по обрасцу онијех у сусједној Италији, мало ћемо што наћи, што би припадахо специјално словенском праву. И ако су ови статуту писани на латинском или италијанском језику, ипак и ови доказују нам моћ словенског елемента у овим крајевима не само тијем, што се спомињу посебна имена људи и мјеста, него и неким ријечима, које су усвојене за јавне установе или службе, и које су јамачно словенског поријекла, па их нијесу умјели превести на језик туђег народа, који и не познаје сличне установе. Тако се у статуту острва Мљета г. 1345 и острва Ластова од г. 1310 спомињу скуштине, зборови, основане на старословенском праву, па се и у латинском и италијанском тексту не зову друшчија, већ *lo sboro*; *chon tutto lo sboro de Melida*, *Laguste pleno sboro congregato*. У мљетачком статуту спомиње се *дворник*, којег је дужност била, да сваку продају огласи. У корчуланском статуту спомињу се и други чиновници: пудар, челник и постик. Пудар је званично, што и данас; челник је био старији пастир међу опћинским чобанима; постик (*posticus*, или као што у другом статуту стоји написано *polischicho*) биће *пољикик* — пољак). Поједини закони састављени су у збирку без особитог јуридикског реда. У приповиједању влада драматска живост; ријечи, које ко изговара, наводе се управнијем говором, у првом и другом лицу; на пр.: „има призвати господара, тер му рећи: „господине, то је све божје и твоје.“ Особито се често употребљава тавтологија нарочито у пољичком статуту: овако и по ови пут; сви купно, сви једно; или: сви једно и складно; или: купно и договорно; сви опћено будући заједно на окупу; како је достојно и подобно, свитло и билодано, грихом проклет очито и еавиштен за проклета, гди је и у ком мисту; зач је то и по чем, држати на свом и о свом, на конач и сврху, у листих и записих и т. д.

Законик цара Стефана Душана. Међу Србима источне цркве најважнији је *Законик цара Душана*, један од најстаријих споменика државног законодавства. У њему су, као што се то на више мјеста у самом законнику тврди, покупљени прије у разно

вријеме издани закони, о којима ми данас не знамо ништа више; у њ је за тим уљегло све, што је дотле вриједило као обичајно право и показало се потребно, да се и писмено потврди, а има, наравно, и сасвим новијех чланака. Као што је на законе далматинскијех општина утицала сусједна Италија, тако се утицај Византије огледа на Душановом законнику. Душан га је узаконио на двије скупштине српске властеле и свештенства године 1449 и 1454 у Скопљу. Законик није се нашао у цијелости, него у одломцима. Најстарији је и најисправнији Ходошки списак од године 1390. Даничић особито истиче призренски рукопис, на којему нема године, кад је писан, али и Ламански мисли, да ће бити из краја XIV в. Натпис му је: „Законъ благовѣрнаго цара Стефана.“ Съ же законникъ поставляемъ отъ православнаго събара нашего првосвѣщеннымъ патриархомъ куръ Јоаникиемъ и всѣмъ архіереи и црковники малимы и великымы и мною благовѣрнымъ църемъ Стефаномъ и всѣмъи властели царства ми, малимы же и великымы.

Из овог споменика се упознајемо са правнијем и друштвенијем стањем ондашње српске државе, са уредбама и обичајима и културом тог доба. Из њега разбирамо о ондашњијем одношајима свештенства, властеле велике и мале, којима је припадала управа; из њега се види стање нижег сталежа, утврђеног за земљу, али ипак који је имао своја лична права. Из истог законика разбирамо о судскијем обичајима и т. д.

Законик цара Душана свједочи нам, да су у то вријеме Срби били међу најизображенијим народима у Јевропи, а у многим којечему као да су их и претекли: многи српски закони били су блажи од закона ма које државе тог времена. Док су у исто вријеме у западној Јевропи разни барони и ритери и други као гусари нападали и робили трговце, српски законик обезбјеђује им слободну трговину по цијелој српској земљи и тако, да је снага закона била јача од воље цареве. Кривични дио одликује се још суровошћу као што је било и у сусједнијем државама, нарочито у сусједној Византији. Али се у исто вријеме опажа, да се тежи свакако стати на пут самовољи, а нарочито крвној освети. Ево неколико примјера. О човјечности овог законика може се судити по овом члану: „о хранъ убогимъ“: „и по всѣхъ црквахъ да се хране убози... кто ли не усхрани одъ (sic!) митрополитъ и отъ епископъ или отъ игуменъ да се отлучи сана.“ Да је сила закона виша од царске воље, види се из члана „о баштинѣ“: „по силѣ да нѣсть волѣнь господињ царъ ни краљ, ни господжа царица никому узети

баштине по силъ, ни купити ни замѣнити, развъ ако си самъ полюби.“ О сталешкој разлици разбирамо из члана „о псовании властелика“: „Властѣлинь кои опѣше и осрамоти властѣличики да плати р. перьперь, и властѣличикъ ако опѣше властѣлина да плати р. перьперь о да се бие стапи.“ „О псовании властѣоскомъ:“ „И ако себърь опѣше властелина, да плати р. перьперь и да се осмоудить. Ако ли властелинь и властеличикъ опѣше себра, да плати р. перьперь.“ О суровости свједоче нам ови чланови: „О осилию владике“: И кои властѣлинь оузме владуку по силѣ, да му се обѣ роуць отѣсвоутъ и носъ уреже. „О убиствоу“: Кто се обрѣте оубивъ отѣца или матеръ или брата или чедо свое, да се тѣзи оубица иждежетъ на огни. „О силъ“: Силе да нѣсть никому нищо оу земли царства ми. „О трьговцѣхъ“: Трѣговци, кои гредѣ по цареве земли, да нѣсть волѣнь кикои властѣлинь или кои любо чловѣкъ забавити по силѣ, или разбити коуплю, а динаре моу силом наврѣщи. Кто ли се наиде силомъ растоваривъ, или разбалавъ, да плати ѳ. сътъ перьперь.“ Законодавац се побринуо и о заштити православне вјере: „О ереси латиньскои“: И за ересь латиньскоую, кои соу се прѣвратили христiane въ азимиство, да зе възврате оиетъ въ христianeство; ако ли се кто обрѣте прѣчювъ въ възвративъи въ христianeство, да каже како пише оу законикъ сестидѣ ОУЧЕ

(Н а с т а в и н с е.) GRNOJEVIĆ

О М О Л И Т В И

написао монах **Никифор.**

„Бдите и молитесь, да не
ввидете въ напасть.“ (Мат. 26. 41).

Колико је год данас људи на земљи, ниједнога нема, који не признаје, да није све само оно, што се налази у досегу његовијех чула, него да има нешто више, нешто што стоји изнад овога чулнога свијета, нека особита сила и снага, која свијем овијем свијетом управља и заповиједа. То *нешто* човјек не може да види оком, нити да га осјети другим каквим чулом. Управо земни човјек, својим земним оруђем то није кадар схватити. Но човјек, који има осим свог смртног тијела и бесмртну душу, која је искра живота његова, и која је частица тога

изнадчулног *Највишег Бића*, том својом частицом живота осјећа и види то *Највише Биће*, од којег је она произашла, од којег зависи, и којему се она обраћа.

Све оно, што је мање и произилази од нечега вишега, к томе се и обраћа. Видимо безброј потока и ријека, које својим коритима непрестано трче пут мора, које је за њих извор живота. Човјек пак, који је створен од земље, видимо, да га земља обдржава, земља га храни и опет у земљу иде. „Земља еси, в њ земљу отидеши“. Због тога узрока и видимо, што се човјек не може одвојити од земље, него „земная мудрствуеѣ“; јер је земља својствена природи његовог тијела, зато се он и обраћа њој. Но као што у човјеку тежи његов земни дио к земљи, исто тако и његова душа тежи к својој извору живота, од које је она произашла, и као год што не може тијело без земље, исто тако ни душа не може без онога, од кога је, него мора да од Њега све тражи.

Та Вишња невидљива сила — то је Бог.

Душа наша, којој је Бог извор живота, будући је спојена са тијелом, мора имати начин, са којим ће се моћи примицати к Њему и искати све, што јој потребује, а то њезино једино оруђе јест **МОЛИТВА**.

„Молитва је разговор наше душе с Богом.“

Још до данас није познат дух најбољег народа, који није схваћао, да има то више Биће, од којег он зависи, и којему треба да се он обраћа са молитвом, па и ако то у разним облицима и у неправилном схватању, но и пак дух и пошљедњега дивљака осјећа ту потребу молитве к вишем некоем свемогућем бићу, од којег се он бојао и своју потребу у њега просио. Молитва је неопходно потребита свакојему човјеку без разлике. Молитвом човјек проси у Бога све, што му је потребно; молитвом иште опроштење својих погрешака; молитвом изјављује благодарност за добивено добро; молитвом се брани од сваке биједи и непријатеља — видљивих и невидљивих; једном ријечју: молитвом може учинити највиша чуда на свијету, преобратити и законе природне појединих ствари. „Молитва је први дар Божији, преко којег ми добивамо од Њега све остале дарове“. Примјер молитве показао нам је Христос Спаситељ и научио нас је, како се треба молити, а оставио нам је молитву, која се зове „Господња“ или „Отче наш“. — Но између свакога значаја молитве највећи јој је тај, што њом човјек може предупредити праведну срдбу Божју, и спасти се од ње. Овакве молитве треба да су најчешће и најснажније, јер човјек непрестано гри-

јеши и пада, па му је и потребит тај духовни лијек непрестано. Свако гријеши, но неједнако. „За вишу рану треба виши и мелем, а за застаралу болест треба искусан — лекар“.

Молитва је почетак свакога добра. Са молитвом треба устajати, лијегати, ходити, започињати живјети и умирати. Много примјера имамо и у старом и у новом завјету, гдје су поједини људи разна и велика чуда молитвом чињели, н. пр: „Простре же Моусеј руку на море: возгна Господь море вѣтромъ южнимъ силнымъ всю ношъ, и сотвори море сушу“ (Исхода 14. 21). Исто је таквом молитвом и воду из камена у Хориви извео (Исход 17. 4—6). Исус Навин зауставио је сунце цијели дан: „И ста солнце посредѣ небесе, и не идише на западъ“ (Исус Навин. 10. 13—14). Пророк Исаија повратио га је натраг: „И възде солнце десять степеней, и миже сниде сѣнь“ (Исаија 38. 8). Моисеј је молитвом одвратио гњев божији са народа израиљског, кад су израиљћани за доба осуства његова на гору Синајску одступили од Бога и поклонили се „истуканомъ.“ „И умилостивися Господь о злѣ“ (исхода 32. 10—14). Јелисеј је молитвом учинио сув пут себи преко ријеке: „И удари Елсеей воды, и раступишася суду и суду. И преиде Елсеей по суху“ IV. Царства. 2. 13—15). Пророк Илија молитвом је зауставио кишу, и опет је учинио да буде (III. Цар. 18. 41—45). Молитвом су мртве оживљавали и н. пр. пророк Илија, и рече: Господи Боже мой, да возвратитя убо душа отсинаја семо бѣ оны. и бысть тако“ (III. Цар. 17. 21). Јелисеј исто тако (IV Цар. 4. 33—35). Св. Апостол Петар воскресао је Тавиду молитвом: „Петръ, преклонъ колѣна помолися:... рече: Тавидо, востани; она же отверзе очи свои: и видѣвши Петра, сѣде“ (Дје. 9. 40).

Много би било кад би хтјели реѣати безброј оваких чудеса, која је сила молитве учињела. Сваки хришћанин, који врши срдачно молитву, па биле то к Богу лично, или преко Богородице и светијех, опет Њему, искусио је на себи моћ молитве. Слушао сам доста пута једнога духовника, гдје при сваком, а особито мало тежем послу призива у помоћ једнога светитеља, и заиста му је молитва вазда била услишана на његово задовољство. Но тога сам опет гледао гдје говори: „Хвала ти, божи угодниче, који ми вазда помагаш“ — па сам се увјерио, да кад се ко тако срдачно моли, па опет на помоћ не заборавља, него захваља, да му молитва никад неће бити без успјеха. За то никада не треба заборављати, да на свему што имамо благодаримо нашему *Дародаваоцу*, како бисмо се и опет показали достојни његовога дара. И код људи кад благодаримо за добро

учињено вазда отварамо врата себи за будућу наклоност, а тим више дужни смо излијевати благодарност ономе, који је и нас и све што имамо дао. Пошто је моћ молитве тако снажна, да производи и надприродна чудеса, она је снажна и склонити на милост небесног Оца, да нам опрости гријехове, па баш за то и треба вазда Му се молити — и у злу, и у добру: у добру — да га подржи, а у злу — да га од њега избави.

Молитва се може вршити свагда и свуда; чак и у сну је било подвижника, који су спавали, али је њихов језик непрестано читао Христову молитву. Има их доста, који ће рећи: „немам кад ни у цркву поћи“. Истина да човјека више пута дужности спријече, да бели не може поћи у одређене дане у цркву, али се он може молити свуда и на свакоме мјесту, и нити има мјеста, нити пак посла, гдје се човјек не може Богу молити. Дакле, радећи, сједећи, путујући — може се Богу молити. На пошљетку, да се човјек не би правдао што не може поћи у цркву, треба знати, да је сваки човјек сам за себе црква: „Тјелеса ваша сућ храмъ живуцаго въ васъ святаго Духа (I Кор. 6. 19.) За то пошто је тијело храм духа, који је од Бога, и који и јест онај „образъ и подобје Божије“, што се у човјеку налази, за то у том храму не би требало никад да престаје молитва, па гдје се год он налазио и у ком буди било послу.

Молитва се може вршити гласно, а може и нико да му не зна, а то бива онда, кад се човјек мислено обраћа Богу и такве су молитве Богу најпријатније. Такве мислене молитве немају никаквих спољашњих знака и у њима не може бити привидности нити пак лицемјерства, јер Бог све зна и види: „Господи предъ тобою все желаніе мое одъ тебе не утаится“ (Пс. 37. 10). Молитве пак са спољашњијем знацима само нијесу корисне, него још бацају човјека у гријех, јер је то онда фарисејство. Доста има таквих, за које се говори, да се моле, да су побожни, да често иду у цркву, дочим се другоме говори како не иде у цркву, како није побожан и т. д. а врло лако може бити, да онај коме се говори да није побожан — побожнији у души сто пута од онога, што ће сваку икону пољубити, метанисати по толико пута и прочитати све каноне и молитве, за то треба вазда срдачност, а не спољашност сама. Али кад су спољни покрети у свези са унутрашњошћу, и ако „отъ избѣтка бо сердца уста глаголютъ“ (Матеј 12. 3—4) молитва је тада Богу пријатна и свето писмо такву молитву и заповиједа кад говори: „По те Богу нашему пойте“. Обично у таквим пјесмама Бог се хвали и слави, а молитва за гријехове и за другу цркву прошњу

треба да буде тиха и смирена, са скрушеним срцем, као што се молио Митар, па у таквој молитви излити пред Богом сву тугу, како нас и учи црквена цјесма: „Молитвы пролию ко Господу и тому возвѣщу печали моя“ (Ирмос. глас 8). Разни су знаци спољашње молитве као: метанисање, сагињање, плакање, уздисање и још други, но најпрви знак и најснажнији јест полагање на себе знак крста, јер тим се означава, да се молимо у име Исуса Христа, који је ради нас и био на крсту разапет, а ко год се у име Христово моли добиће благодат: „Аминь, аминь глаголю вамъ, яко елика аще чесо просите отъ Отца во имя мое, дастъ вамъ“ (Јован 16. 23). Ушљед таквога великог значаја полагања знамења крста, сваки хришћанин дужан је добро при томе пазити, и тај најсветији символ правилно на себе излагати, како би он нам био спасоносан, јер је велика моћ његова. Велика и неиспосна грехота свакоме је, ко без пажње тура на себе то *велико знамење*; то једино снажно оружје противу свакојега — видљивог и невидљивог непријатеља. Особито пак у томе гријеше они, који знаду како се треба крстити, па у мјесто тога мандрљају руком које куда — као да се бране од муха. Такви су готово оно исто што и они, који су Христа разапели и ругали му се, а не знаду, да не само што ће одговарати за себе, него и за оне, које су дружни они научити. Такви то чине или из немарности, или им Господина не допушта дозволу својој господској десници, да окрмно стави знак крста на себе. Много је боље буди само један пут се правилно прекрстити, него цио дан мандрљати рукама које куда. Достина их може наћи који баш не умију правилно да се прекрсте, но таквим ће се опростити „не вѣдятъ бо что творятъ“, но за тај њихов гријех одговараће онај, који их је дужан био научити, а није.

Молива се темељи на три хришћанске добродјетељи: вјери, љубави и надежди. Вјера је главни коријен молитве, и у кога је тврда вјера, томе је молитва успјешна и снажна, јер „вѣрујущему вся возможна“.

Љубав је други коријен молитве. Ко љубави нема, тај ништа нема; тога молитва ништа не важи, јер је сам Бог љубав.

Надежда је трећи коријен молитве. Имајући човјек вјеру и љубав — има и надежду, да ће му Бог опростити, што је сгријешно, за то му се и моли, јер како говори св. Апостол Јаков „Сумниѣ да не мнитъ яко приметъ что отъ Бога“ (I. 6—7).

Молитва је прва дужност свакога хришћанина, јер по ријечима Златоуста наш духовни би живот био „гладан, жедан и

умирао“ без молитве. У молитви човјек треба да се добро прибере са самијем собом, и да све своје мисли усредсреди у молитви, па тек онда да се моли, јер кад ко говори и с мало вишим лицем од себе стара се, да цио разум и пажњу обрати на оно, што ће том лицу говорити, а кад му се дадне прилика да говори са владоцем, или архијерејем, он управо се сматра срећним, па се стара, да оно што буде тијем лицима говорио буде истинито, тим више човјек је дужан бити начисто са собом и сву душу и разум окренути онамо, куд молитву управља.

Сада да се запитамо ми сви, који се молимо, обраћамо ли такву пажњу на молитву и бојимо ли се Бога? Дјело па видјело износи, да доста нас има, који се више бојимо појединих људи, него ли Бога, и више се старамо њима угодити, него ли Богу. То је већ право идолопоклонство. Не говорим неслушати старије, и неодговарати њиним наредбама, јер то сам Бог наређује говорећи: „Слушајте васъ мене слушаете“ — и „пштеъ бо власти, аще не отъ Бога“ — но достина их има, који ће се огријешити о истину и закон Божији, само да се боље покаже некое, бојећи се тих више од Бога. Има и таквих, којему се може омаћи ријеч: „молио сам се, па залуд“. Молио си се, али како? Молио си се можда без икакве тужбе, или исправде ради и обичаја, или си се молио за што, што теби додјељено је корисне пошљедице теби или другоме. За то човјек не би да промисли, за што се моли, па да се ослони на Бога, па ако и не добије оно, зашто је молио — исто нека остане благодаран Његовом провиђењу, јер човјек не зна, каква би била пошљедица, кад би му се молитва услишала, за то је и казано у св. писму: „Просите и не приемлете, зане злѣ просите, да въ славѣхъ вашихъ издивете“ (Јаков. 4. 3.)

Особито пак при молитви човјек треба да је са сваким у миру, да нема свађе с ким, а ако је имао да се измири, јер кад не би то учинио, онда та свађа била би његовој молитви велика тврђа, мимо коју она не би могла упутити се к Богу. Сам Христос нас је научио како се треба молити: „И остави намъ долги наша яко и мы оставляемъ должникомъ нашимъ“ (Матей 6. 12). За то човјек ако има с ким мрзост или не говори са тијем лицем, а особито приступајући св. тајни причешћа, па неће да се помири, нека не мисли, да ће му молитва бити благодатна, јер је Христос рекао: „Аще ли не отпушате чловѣкомъ согрѣшенія ихъ, ни отецъ вашъ отпуститъ вамъ согрѣшенія вашихъ“ (Матей 6. 15).

Молитвом човјек олакшава тугу, која му је у души. Више пута чућемо у народу гдје по за неког говоре: Заспао је као иза молитве“ — из шта се може лако видјети, да је народ схватио моћ молитве, ушљед чега св. апостол Јаков и наређује: „Злостраждетъ ли кто вѣ васъ, да молитву дѣветъ... и молитва вѣры спасетъ боляцаго (5. 13—15). — А Исус Христос говори: „Вся елика аще воспросите вѣ молитвѣ вѣрующе примете (Матей 21. 22). За то треба свакоме знати, да се молитва не састоји у голом читању свију канона и молитава, него у искреном признању своје немоћи пред величином Творца, и истинитом обраћању своје душе и ума њему, јер је вазда боље један минут чисте искрене молитве Митареве, него ли све пјесме и хвале Фарисеове, и боље је једно кољенопреклонене пророка Илије, него сви обреди и жртвоприношенија гомиле Језавељинијех свештеника, и грехота је ономе што је вазда при цркви казати некоме што није, да није побожан, јер се Бог слави свуда и на свакоме мјесту, а бољи је драм злата, него стотину бакра. За то молимо се чистим срцем и истином, јер: „Духъ есть Богъ: и иже кланяется ему духомъ и истиною достоинъ кланягся“ (Јован 4—27), а нека не буде оно што је речено: „Приближаются мнѣ людѣ си уст ѣ своими и устнами чтутъ мя: сердце же ихъ далече отстоитъ отъ мене (Матей 18. 8).

—**CRNOJEVIĆ

ПРАКТИЧАН ПОСТУПАК

ПРИ ПРЕДАВАЊУ ДЕСЕТНИХ БРОЈЕВА У III. И IV. РАЗРЕДУ.

Написао: **Ан. Јовићевић**, ријечки учитељ.

(Наставак).

в) Писање и читање десетних бројева.

Претварање виших именована у ниже и састављање виших именована из нижих.

Колико стотинитих има 1 десетина? (10). 2 десетине? (20). 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 десетина? — Колико хиљадитих има 1 стотинита? (10). 2 стотините? (20) 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 стотинитих? — Колико хиљадитих има 1 десетина? (100). Колико 2 десетине? (200). Колико 3, 4, 5, 7, 7, 8, 9 десетина? —

Учитељ нареди ученику, да напише на табли 2 десетине и 3 стотините овако: 2 д и 3 с. — на пита: шта си написао? (2 д. и 3 с.).

Колико стотинитих имају 2 десетине? (20 с.). Колике стотините има послје 2 д.? (3 с.). Колико је то свега стотинитих? (23 с.). Дакле, колико стотинитих имају 2 д и 3 с.? (23 с.). — Так поново напише 4 десетине и 7 стотинитих, па учитељ пита: Колико стотинитих имају 4 д.? (40 с.). Колико стотинитих има послје 4 д.? (7 с.). Колико је то свега стотинитих? (47 с.). Колико хиљадитих има свака стотинита? (10 х.). Колико хиљадитих имају 47 стотинитих? (470 х.). Колико, дакле, хиљадитих имају 4 д. и 7 с.? (47 с.). А колико хиљадитих? (470 х.).

Постављајући овако на табли неколика примјера, дјеца јасно схвате и појме претварање десетина и стотинитих у стотините и хиљадите; па се онда предузме напаметно питање, без престављања бројкама, које се односи на претварање задатака, који су слични горенаведеним, т. ј. таквих задатака, у којима се виша децимална именована претварају у нижа. На примјер: Колико има стотинитих у 3 д. и 5 с.? (35 с.). А колико има хиљадитих? (350 х.). — Колико има стотинитих у 5 д. и 1 с.? (51 с.). А колико хиљадитих? (510 х.). Колико има стотинитих у 6 д. и 4 с.? (64 с.). А колико хиљадитих? (640 х.). — Колико има стотинитих у 7 д. и 9 с.? (79 с.). А колико хиљадитих? (790 х.), и т. д. чине се питања са десетинама до 9, а такођер и са стотинитама до 9.

Учитељ нареди ученику, да напише на табли 1 десетину, 2 стотините и 3 хиљадите овако: 1 д. 2 с. 3 х., па пита: Колико си десетина написао? (1 д.). Колике стотините? (2 с.). Колико стотинитих има 1 д. и 2 с.? (12 с.). Колико хиљадитих имају 12 с.? (120 х.). Колике хиљадите има још? (3 х.). Колико свега хиљадитих чине 120 х. и 3 х.? (123 х.). — Так напише 2 д. 1 с. 1 х., па га учитељ опет пита: Колико стотинитих имају 2 д.? (20 с.). Колико стотинитих има послје десетина? (3 с.). Колико је то свега стотинитих? (23 с.). Колико хиљадитих има у 23 с.? (230 х.). Колико хиљадитих има послје десетина? (2 х.). Колико је то свега хиљадитих? (231 х.). Дакле, колико хиљадитих има у 2 д. 3 с. и 1 х.? (231 х.). — Так напише 231 х., па га учитељ пита: Шта је то 231? (Хиљадите). Из колике је цифре састављен тај број? (Из три). Која је прва цифра с лијеве стране? (2). Шта је претстављено 2 у задатку? (Десетине). На које мјесто с лијеве стране стоји 2 у задатку? (На прво мјесто). Која је друга цифра у броју 231 с лијеве стране? (3). Шта је претстављало 3 у задатку? (Стотините). На којем мјесту у задатку стоји 3? (На другом мјесту). Која је трећа цифра с лијеве стране у броју 231? (1). Шта је претстављао 1 у задатку? (Хиљадите). На којем мјесту с лијеве стране стоји број 1 у задатку? (На трећем мјесту). Из колике је цифре састављен број 231? (Из три). А из колика је броја састављен задатак? (Такођер из три). — Тада учитељ упути ученике, да прочитају оба броја с лијеве стране по саставним дијеловима упознавајући их, како су исте цифре задржане у броју 231, које су биле и у задатку, и у истом реду, као и у задатку.

Даље, учитељ поставља задатке ученицима, да изналазе, колико има хиљадитих у постављеном броју десетина, стотинитих и хиљадитих; али ниједан не смије бити виши од 9. Као на примјер: Колико хиљадитих има у 3 д. 2 с. 4 х.? — У 4 д. 1 с. 2 х.? — У 5 д. 7 с. 6 х.? и т. д. — Како ће изнаћи број хиљадитих бити мањи од 1000.

Колико хиљадитих има у 8 с. и 4 х.? (80 х.). Шта претставља број 8 у задатку? (Стотините). А број 4? (Хиљадите). Колико хиљадитих има

у 7 д. и 3 х.? — Ово ученик приближежи на табли, па полако рјешава, или га учитељ пита: Колико стотинитих има у 7 д.? (70 с.). Колико хиљадитих има у 70 с.? (700 х.). Колико чини хиљадитих 700 х. и 3 х.? (703 х.). Дакле, колико хиљадитих има у 7 д. и 3 х.? (703 х.) — Ученик напише на табли 703 х., па га учитељ пита: Која је прва цифра у броју 703? (7). А пошљедња? (3) Која је међу њим (0). Шта претставља прва цифра у задатку? (Нема). А пошљедња? (Хиљадите). Има ли која међу њима у задатку? (Нема). Шта би требало да стоји међу десетинама и хиљадитима? (Стотините). Има ли стотинитих у задатку? (Нема). Шта стоји међу првом и пошљедњом цифром у броју 703? (0). Шта замјенује 0 у овом броју? (Стотините).

Учитељ наведе неколика оваква примјера, те их ученици на учитељева питања рјешавају, изналазећи, колико има хиљадитих, те се темељито увјере, зашто стоји нула мјесто стотинитих — које пошље јасније долази и помаже при писању нуле мјесто стотинитих, кад их нема, или мјесто десетина и цијелих, што ћемо напријед видјети.

Сад сљедују упућивања и питања, која ће ученике упознати, како се изналази: колико има десетина у пошљедњем броју стотинитих или хиљадитих, и колико има стотинитих у пошљедњем броју хиљадитих. Да би се што ваљаније, разумљивије и темељитије ученици упознали са овим, нужно је што више очигледности и јаснијег тумачења, које ће пошље пријећи више у механично рјешавање.

Колико десетина има у 10 стотинитих? (1 д.). Колико у 20 с.? (2 д.). Колико у 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 с.? — Ово ће ученицима бити лако ријешити по претходном рјешавању, јер су већ упознати са опредјељењем, да свако 10 с. сачињава 1 д., те се сад предази на тражење десетина и стотинитих из таквог броја стотинитих, који садржи неколико десетина и неколико стотинитих. За тај посао учитељ ће једнослужити на овај начин:

Нареди ђаку, да напише на табли 14 с., па га пита: Шта си написао? (14 с.). Колико десетина има од 14 с.? (1 д.). Колико стотинитих сачињавају 1 д.? (10 с.). Колике стотините имамо у задатку? (4 с.). Колике стотините преостају преко 10 с.? (4 с.). Дакле, колико десетина и стотинитих има у 14 с.? (1 д. и 4 с.). — Онда га учитељ упути или му сам покаже, да то напише послје 14 с. на овај начин: 14 с. = 1 д. и 4 с., па пита: Које си бројеве редом добио послје знака равности? (1 и 4). Које цифре редом имаш у броју 14? (1 и 4). Шта именује 1 у броју 14? (1 десетину). А шта број 4? (4 с.). Како се то чита? (14 с. имају 1 д. и 4 с.). Је ли једнако 14 с. са 1 д. и 4 с.? (Јест). Шта нам показује њихову једнакост? (Знак равности, које се међу њима налази).

Ученик напише на табли 23 с., па га учитељ пита: Колико десетина има у 23 с.? (2 д.). Колике стотините још преостају? (3 с.). Дакле, колико десетина и стотинитих има у 23 с. (2 д. и 3 с.). — Ученик напише на табли овако: 23 с. = 2 д. и 3 с. — Који су бројеви редом послје знака равности? (2 и 3). А које су цифре редом у броју прије знака равности? (Исто тако 2 и 3). Је су ли једнаке цифре у оба броја? (Јесу). Шта представља 2 у броју 23? (2 д.). А шта 3? (3 с.). Шта прво стоји с лијеве стране? (Десетине). А шта на другом мјесту? (Стотините).

Колико има десетина и стотинитих у 32 с.? (3 д. и 2 с.). Колико у 45 с.? (4 д. и 5 с.). и т. д. до 99 стотинитих. — Овдје треба упозорити ученике, да цифра стотинитих само су двије означава десетине, а

друга цифра стотините; па им онда треба да ти задатак, да сами рјешавају. Кад се ваљано сврши, онда се пријеђе на тражење десетина, стотинитих и хиљадитих из постављеног броја хиљадитих.

Колико десетина има у 100 хиљадитих? (1 д.). У 200 х.? (2 д.). У 300, 400, 500, 600, 700, 800, 900 х.? — Зашто у 100 хиљадитих има 1 десетина? (За то, што 1 д. има 100 хиљадитих, па 100 х. сачињавају само 1 десетину). Колико десетина има у 110 х.? (1 д.). Колико хиљадитих има 1 д.? (100 х.). Колике хиљадите преостају преко 100 х.? (10.). Колико стотинитих има у 10 х.? (1 с.). Преостаје ли већ која хиљадита? (Не). Колико смо десетина добили у 110 х.? (1 д.). А колике стотините? (1 с.). Дакле, колико има десетина и стотинитих у 110 х.? (1 д. и 1 с.). — Пошто се наведу неколика оваква задатка, треба ученике упутити, да пишу овако: $110 \text{ х.} = 1 \text{ д. } 1 \text{ с. и } 0 \text{ х.}$, и онда ће лакше бити изнаће десетине и стотините из 120, 130 и т. д. до 190 х., из 210, 229 и т. д. до 290 х., из 310, 320 и т. д. до 390 х., из 410, 420 и т. д. до 490 х., из 510, 520 и т. д. до 590 х. и т. и т. д. до 990 хиљадитих.

Колико десетина има у 113 х.? (1 д.). Колике хиљадите преостају преко 1 д.? (13 х.). Колико стотинитих има у 11 х.? (1 с.). Колико хиљадите преостају преко 1 с. (3 х.) — Учитељ упутити ученике, да при оваквим израдама одна пишу изнађени број десетина, стотинитих и хиљадитих на овакав начин: $113 \text{ х.} = 1 \text{ д. } 1 \text{ с. и } 3 \text{ х.}$, па онда пита: Колико смо добили десетина, стотинитих и хиљадитих из 113 х.? (1 д. 1 с. и 3 х.) Колико стоје бројеви редом послје знака равности? (1, 1, 3.) Како прије знака равности? (Исти, т. е. 1, 1, 3.) Које је веће: 113 х. или 1 д. 1 с. и 3 х. (Једнако). Шта означава прва цифра 1? (Десетине). Друга цифра 1? (Стотините). А трећа цифра 2? (Хиљадите). Шта стоји на првом мјесту с почетка? (Десетине). На другом мјесту? (Стотините). А на трећем мјесту? (Хиљадите). —

CRNOJEVIĆ

Треба с почетка ово дјечи добро разјаснити, да не би пријешло у механизам без разумијевања, него да пријеђе у механички рад са разумијевањем и тумачењем, кад би се захтијевало. Пошто се неколика слична примјера очигледно изврше и темељито разјасне, и дјечи, као истинити, предоче, и пошто се дјеца поуздано увјере, да прва цифра од хиљадитих (ако су три) представља десетине, друга стотините а трећа хиљадите — онда се задају разноврсни примјери, као: изнаћи, колико десетина, стотинитих и хиљадитих има у 111, 112 и т. д. до 119 х., у 221, 222 и т. д. до 229 х., у 131, 132 и т. д. до 139 х. и т. д. до 199 х.; у 211, 212 и т. д. до 219 х., у 221, 222 и т. д. до 239 х. и т. д. до 299 х.; у 311, 312 и т. д. до 319 х., у 321, 322 и т. д. до 329 х. и т. д. до 399 х.; и све тако даље до 999 хиљадитих.

Колико има десетина у 101 х.? (д д) Колике хиљадите преостају преко 1 д. (1 х.) Има ли која стотинита у 1 х.? (Нема). Шта стоји мјесто стотинитих у броју 101 х.? (0). Колике имамо хиљадите? (1 х.) — Ученик раствори овај постављени број 101 х. на саставна децимална именована по правилу досадашњег рада, само га учитељ упутити, да мјесто стотинитих пише нулу; те ће овако изгледати ово ријешење: $101 \text{ х.} = 1 \text{ д. } 0 \text{ с. и } 1 \text{ х.}$ — Шта означава прва цифра у броју 101 х.? (Десетине). Шта пошљедња цифра? (Хиљадите). Шта стоји међу десетинама и хиљадитима? (Стотините). Има ли која стотинита? (Нема) Шта стоји мјесто њих? (0).

Радећи неколика оваква примјера, упуте се ученици, да мјесто стотинитих пишу нулу, кад има хиљадитих, а нема стотинитих. Па онда учитељ пита напријед, да се изнађе, колико има десетина, стотинитих и хиљадитих у 102, 103 до 109 х., у 201, 202 до 209 х., у 301, 302 до 309 х., у 401, 402 до 409 х. и т. д. 909 х.

Има ли која десетина у 11 х.? (Нема). Колико има стотинитих? (1. с.) А колико хиљадитих? (1 х.) Дакле, колико има десетина, стотинитих и хиљадитих у 11 х.? (Нема ни једна десетина, а има 1. с. и 1 х.) — По упутству учитељевом, ђак напише тако, да мјесто десетина при растварању дође нула, те ће овако изгледати: 11 х. = 0 д 1 с. и 1 х. Овим се ученици упуте, да мјесто десетина пишу нулу, кад их нема, а има стотинитих и хиљадитих. Па се онда напријед задају слични примјери, да се изнађе, колико има десетина, стотинитих и хиљадитих у бројевима, који ће бити велики од 11 до 99 хиљадитих, пазећи, да се број не завршује нулом.

Има ли која десетина у 1 х.? (Нема). А има ли која стотинита? (Нема). Колико има хиљадитих? (1 х.) Чеге нема у 1 х.? (Десетина и стотинитих). Шта се пише мјесто њих? (Нуле). — Ученик, уз учитељево настојавање, напише на табли овако: 1 х. = 0 д. 0 с. и 1 х. Даље, на исти начин сљедују растварања 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, х. у десетине, стотините и хиљадите. Писање нуле мјесто десетина, кад их нема, мјесто стотинитих, кад их нема, мјесто десетина и стотинитих, кад их нема, баш овдје сад врло је корисно по рад и рачунско развијање, и по правило писања десетних бројева, које напријед долази; ово ће припомоћи даљем разјашњавању, и дјеци ће лакше бити схватити: зашто се пишу нуле мјесто оних децималних мјеста, којих нема, а такођер ће поузданија и сталнија бити при писању, читању и раду у десетним бројевима.

Из свакојег овдје наособног истраживања виших децималних именована из нижих треба ученицима дати по неколика задатка, који ће се односити на све ово, што се је у овој глави радило — чим дјеца, заузета радом, постају марљивија; развија се у дјецу воља за радом, воља за истраживањем оног, што је мало теже и још им добро непознато; навикавају се на саморадњу — које све благотворно утиче на душевно развијање и морално расположење душе и тијела код дјеце. Ово рашчланивање потребно је, ради веће очигледности, примјенити на десетични систем мјера, као на метрове, литре и граме, т. ј. из нижих именована тражити више и сбрратно, према наведеним примјерима.

(Наставиће се.)

Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И.

Афоризми.

Хришћанин и његова дужност.

Доста их има у броју хришћана, а нијесу хришћани (Теофан Еп. Владимирски.)

Носити име хришћанина, и бити хришћанин — није једнако (Прот. П. Толмачев).

Много има хришћана по имену, али је мало њих правијех — по дјелу (Прот. П. Соколов).

Хришћанина не чини да је хришћанин само исповиједање — „Хришћанин сам“, него вјера и нарав. која саодговара хришћанској вјери (Св. Тихон Задонски.)

Немогуће је бити хришћанин, а хришћански не живјети.

Име хришћанско, без живљења хришћанског јест лицемјерство (св. Тихон Задонски.)

Не показуј се, да си хришћанин, него буди; и то нека ти вазда буде једно између најважнијих правила (Ф. М. Московски.)

Као год што није могло спасти Јуду његово апостолско име, тако исто ни нас неће спасти само име „хришћанин,“ ако не будемо хришћански проводили живот, и владали се по Христову закону (Адријан Југски).

Име и значај хришћанина је узвишен; много се треба трудити, да га човјек испуни и одржи (Филарет Архиеп. Черниговски).

Хришћанин, који не напредује у хришћанству, није хришћанин.

Хришћанин је дужан непрестано ходити напријед, али му је потребито више пута обратити се и назад: да разгледа прошлост: што је хрђаво да не понови; пријеступ да заглади покајањем, а почето добро да изврши.

Цио хришћански живот ништа није друго, него доба покајања.

Хришћани су дужни да се пате и страдају, па било то или лишавањем наслада земаљских, или вајањем за њих (Филар. М. Московски.)

Нераскајајни хришћанин биће строже суђен од незнабожца.

Не хули се Божије нечистоћом живота идолопоклоничког, колико се хули развратношћу хришћанина (Златоуст).

Богаташи ако су прави хришћани, они су сиромаси, јер у савијесту са небесним имањем све што имају не рачунају ни у што, јеро не не сачињава њино богатство (Августин).

Хришћани се могу непрекорно користовати земаљским имањем — као путници, који путују к свом небесном отачаству, али се ни мало не пристрашћавати земном имању (Прот. П. Соколов).

Сиромашан је онај хришћанин, који само тежи, да се земним имањем обогати (Св. Тихон Задонски.)

Прави је хришћанин онај, који носи Христа у срцу (Ава Леонтије).

Назначење је хришћанина, да подражава Христу (Древни Патерик).

Прави је хришћанин онај, који — колико је могуће — подражава Христу у ријечју, и дјелом и помишљу (св. Јован Љествичник).

Св. Григорије Ниски савијестује Хришћанина са живописцем, говорећи: „Свако је од нас живописац својега личног живота. Наша је душа платно, на које се црта; наша добродјетел, то су боје; Исус Христос — образац, с којег смо дужни прецртавати“ — Дивно савијестује! Као год што живописац има пред очима и у уму слику и боје, са којих прецртава, тако и хришћанин вазда је дужан у животу имати пред очима слику Христа Спаситеља, и гледати, да му подражава.

Ако не хоћеш узети на себе „иго Христово“ и ићи за Њиме — нијеси хришћанин, па и ако идеш у хришћанску цркву.

Зар се можемо одрећи не шљедовати Христовим дјелима, а Његова се имена још одрекли нијесмо?

Прави хришћанин може слободно рећи смрти: „гдѣ твоје смерте жало (I. Кор. 15—55)!

Прави хришћанин, који себе не угошћава чувственим насладама овога свијета, са којима свијет пита (храни) своје обожаваоце, он на оном свијету себе удостојава онога блага и задовољства: „Ихже око не видѣ, и ухо не слыша, и на сердце чловѣку не въздоша (I Кор. 2. 9).

У правога хришћанина и сиромаштина је богатство, те није сиромаш. (Фил. Архиеп Чер. Ниговски).

Хришћанина ненавиди свијет, али га за то љуби Бог.

У правога хришћанина једно је зло и невоља, а то је: разжљутити противу себе Бога (Златоуст).

Прави Хришћанин не одлаже своју хришћанску дужност ради угодности људима, нити се стиди у своје вријеме помолити се Богу, па и ако ту многи присуствују (Цр.)

С Т А Р И Н Е

Владачке наредбе Светога Петра, издане кући Бошковића у
Бјелонавлићима. NACIONALNA

Овај велики и богоугодни кнез, као Господар самовољних поданика онога времена, неовијечна је добра изроду Црногорскоме учинио, да је закрвљена и несложна братства, племена и нахије са великом одважношћу сложио и помирио, што ни сви Његови предшаственици владике и господари нијесу кадри били до Његовог времена учинети, што је овај гонијални владалац у Црној Гори учинио, те га је народ из пијетета још и за живота **Влѣдиком Светијем** називао.

За вријеме Његове владе видио га у непрестаном страдању, те је поред сиромаштине свога народа остало Његово срце чисто, вјерно и искрено према своме народу. Да није било његовог трезвеног духа и великога прегнућа, црногорска слобода не би се кадра била у овијем голим стијепама сачувати, поред свега што је народ био мукотрпан и храбар, те се великоме духу Светога Петра има благодарити и признати што се у оно вријеме витешки карактер и слобода народна сачувала, као што ћемо видјети у неколико из слиједећих писама:

Отъ Насъ Владѣ се Петра: **Благородной Господи Архимандриту иосифу, Сердару Михаилу, вождемъ, Кнезовимъ и свиема Бјелонавлићима**

Поздравъ!

Даемъ ви на знанъ и ко доша предачомъ Столя и Милошъ Радловъ Павиљевићи који кажу о какосу навашли Сокодержице*) силомъ, да е Столячъ наредно и река Рад гацу Пајову да дочегат Марка Павићева да га назио и узму све што е ћера и носи при себе, Столячъ каза да се стио за

*) Сличина у Црној Гори разумје се гдѣ неко за другога свједочи да је нешто другоме батано или му одузео, те се такв назива сокодржац, о чему има и народъ: пословица: „сѣка глава не боли“.

ово клетъ како никада низнава ни никому поручію ніе, да Марка Павићева орусфаре

но да га сокодржице вѣроватъ не хоће, но силом да на нихъ намећу напаст.

Свићете Главари моћ болѣ познатъ какви су ови два брата — али какви су гоћ по суду и по правци клетва е нихова то Стоянова да нѣга закунете како и остале що се куну и оправляю, и ако се закуню да у то ница кривъ ніе валя да га и вѣруете, аколи се не мога оправитъ (оправдат) ано како говори да е проклетъ сваки они кои неправетно на сиромахе и на сиротиню намеће кривицу. а ѣаше Стоянъ да се куне и на мѣй керетъ како ница незна за ово що му соци говоре и сокодржице но га я пуцію ніесамъ да се куне ерѣ ние овѣена никога и ког за ово тражи, но нека се тамо справи тко мога ерѣ е нѣгова клетва.

во прочень остаемъ

Цетинѣ, з 6. Марта 1823.

Вашъ доброжелатель

Вл'дка Петръ.

Отъ насъ Владике Петра: Преподобному Г'ну Оцу Архимандриту, Благородной Господи Сердарямъ Воеводам, Кнезовомъ и свіема Бѣлопавлићима

Поздравъ!

Доће предамномъ Моимъ Аѣимовъ и донесе тастаменатъ покойне ятите кои е — тастаменатъ учинила предъ главарима и сѣдоцима на нѣ умерли часъ у кои пише съ ризалогомъ да оставля нѣ бацину моюшу акимову, а сентенце и тастаменте што чине главари отъ Дѣлахъ и отъ племенахъ не бууамъ, но пофалюемъ како що и ови тастаменатъ потверѣуемъ, а то нисеу праве ни Богобоязне кѣри Ятите кое свою майку нисеу кѣле у старость до смерти придержатъ и одъ нѣ миразъ узетъ, но како ихъ она куне, тако ихъ и я кунемъ и нихъ мужеве ако се проѣхъ неће отъ Мояша Аѣимова кои е покойлицу держа, и она е познала нѣгову любовъ и оставила ту бацину. да е имала ницо више, я мислимъ да би му іошъ оставила и тому никаквъ судъ узетъ не може, а що тражи Груица Благотинъ ерѣ му е ѣедъ подъ турчиномъ ту исту бацину держа я самъ ви залуду више путахъ писа да незборите за бацине коя е чїя била подъ турчиномъ а ви непрестаете но сами са свіћомъ зло ищете. Нека зна сватко да я у садашня доба давия примать не могу ерѣ имамъ другие посала', но нека и не долазе: и ако никѣко слушатъ нећете архимандрита Сердара и воеводу и іошъ три друге пощене главара како ви драго, а що они суде шестина то я подпишуемъ.

Въ прочемъ остаемъ послушнїема за вазда доброжелатель

Цетинѣ, и (8) Априла 1823.

Вл'дка Петръ.

Отъ насъ Влдке Петра: Раичу, Янку, и Іовану и Стефану Бошковићима у Бѣлопавлиће драги поздрагъ и Архипастирское благословеніе.

Знаюћи велику и тешку жалость и печаль ващу у кою се ви и сва ваша браћа и прїятели находите, одъ кое и я имамъ немали діо, не могу

пропустити да вамъ непишемъ, молећи васъ и свѣтуюћи Архипастирскимъ и отеческимъ начиномъ да сузе ваше отрете, да се утѣшите и да се одъ плача и въздыханія уставите и сердца ваша жалостна да юначки стиснете, да се ваши непријатели не веселе, гледајући васъ и остаду вашу браћу Бошковиће сузамъ обливене и сувите с тога да свое здрављѣ негубите ербо човѣкъ у великой печали и жалости самога себе губи, а свое злотворе весели, зато дакле моя любезни по Духу Свитому чада, положите надежду вашу на Господа, и онъ ће васъ како говори премудри Царъ и пророкъ Давидъ препитати и за васъ промислити, молитѣ се и препоручите Господу, будите у любовъ и слогу, слушајте Сердара, и иѣу се Господу Богу молити, да онъ васъ и сву вашу браћу Бошковиће благословити и да милость и благодать нѣгова на васъ и на чадахъ и домахъ вашнзъ пребиваеъ вѣчно, остајући

ваздашни вашъ доброжелатель

на Цетинѣ, Априла кг (23) †аѡкг (1823).

Вл'дка Петръ.

Петръ Бжю Мил'тју Православны Митрополитъ Черногорскіи, Скендерскіи, и Приморскіи.

Смирение наше пишеть благородному Господину Вукашину Бошковићу у Бѣлопавлиѣ и всему пощепому дому вашему и въ немъ живущимъ, властію памъ отъ Бога данною прислаю архипастирское благословение, молећи преблагога и всеиспога Бога, да вамъ и чадомъ вашимъ даруетъ миръ здравіе и милость. И оудъ Бжюгословитъ васъ и сохранитъ подаровомъ своенъ благости, шѣди и невредими, и да умножитъ имѣніе ваше якоже иовлгъ, и наставитъ васъ на путьъ заповѣдей своихъ, во еже творити по воли его благая и богоугодная во все дни живота вашего, аминъ.

Дадеса у манастирь Острогъ лѣта Х'тва †аѡчк (1792). Марта двадесети день.

М. П.

Смирени Митрополитъ
Петар Петровичъ.

Врањско — Матагушка црква у Турској.

По народномъ казивању држи се, да је ова црква грађена у вријеме цара Душана, под руководствомъ Николе Штиљановића, за чији гробъ, говоре, да је баш ту са источне стране цркве близу путање, која води покрај самог олтара, на да су је Турци развалили, кад су Зету освојили и тако да је разваљена стајала 350 година. Но она је обновљена 1808¹⁾, а од како су Турци освојили Зету или боље рећи од 1478 до 1808 има 330 год. Дакле, ту је разлике 20 година. Али кад нијесам могао наћи другијех података, који би били ближи истини, то сам се морао задовољити и с овијем.

Да је средњовјековна грађевина свједочи и ово:

Кад су 1888. копали пред црквомъ за тријемъ, нашли су неколико камена, налик на мермер, фино изглаченијех и изрезатијех разноврснимъ

1) Тако стоји записано бојом на једномъ камени више врати.

и резотинама, али нигдје слова, и сваки од тих камена или је сломљен по средини или по крају, тек ниједан није читав.

Други пут је грађена 1808 на истоме мјесту, али није изнова зидана, него је стари зид негдје крпљен, а негдје наиздиван; а иконостасовао је тек 1817 неки Ђорђија Рафановић из Рисна.

Од како је обновљена ова црква до 1864 спомињу, да је имала два своја свештеника, једно је био поп Тома Давидовић²⁾, којему Турци кућу изгоре и дигне у Црну Гору за вријеме владике Рада; а друго, поп Петро Шестанин, који је ту умро¹⁾ и укопан пред самим вратима од цркве, (то је једини свештеник, за којег се зна, да је укопан пред том црквом,) а за то друго вријеме ишли су за попове из других инурија или су живјели и умирали без икаквих свештеникијех треба.

Мјесто звона била су клепала, док је 1864 дошао из Црне Горе поп Јован Косијер, који, чим дође, стане се заузимати око цркве и њенијех добара, купи и метне на цркву звоно, које није трајало ни пуне 4 године. Ко га је обалио није нужно спомињати, јер се врло јасно зна, кога гребе у очима све оно, што је хришћанско. Шта више, не навикнути, да имају пред очима попа хришћанскога, намисле и њега самога да убију, те га гађу два пута, али из оба два пута га зрно размине, само му једном кћер ране. За тим му кућу запале, из које изађе голо робље у ноћној одјећи. Видећи, да му није мјеста међу њима, дигне опет у Црну Гору 1870. Послије седам година запопи се Филип Мајић из Голубоваца, који од 1877 до данас служи вјерно и савјесно своју цркву, свој народ и свога цара.

Дакле, у течају 88 година ова је црква имала четири своја свештеника, а управе није него само једног, и то овога потоњег, јер први дигне у Црну Гору, други дође из Шектана, а трећи и он дође из Црне Горе настани се у Брањ, а четврти дигне у Марагуше, али као што сам прије казао не могне ни ту скрасити, те опет пође у Црну Гору.

За дивно чудо, како је овај потоњи могао обогати међу тијем празнијем, дивљијем, злим и опакијем народом! И баш је чудо, кад га не могаше застрашити: ни пријетња вјешалима од главара арбанашких 1880, ни пријетња убиством од малисора исте године, ни затијецање на путу и пријетња, да ће га убити, ако им се пара не да, ни званична пријетња, да ће га прогнати у сургун, ни западање ноћу и бачање камена на кућу из 2—3 пута, да изађе из куће, па да га убију, ни упадање ноћу у кућу и прметање кућевнијех ствари, под изговором: „Бре, ти кријеш у кућу Црногорце!“ ни пријетња, да не смије у цркву ноћу или из једног села у друго и пр. пр. пр. него све то презре, па и саму смрт и остане при своме.

За вријеме овог потоњег претрпјела је ова црква неке незгоде. Тако 1880 истријебе из коријена сва дријева, која су састављала читаву шуму тако, да се није могла црква видети ни на сто метара даљине, већ цијело је гробовље било обрасло: брестовима, крушкама, мурвама, кошћелама и др., а сад само ако има гдјегд траг, који показује, да је ту некад било дријево; другом 1894 24 јуна ноћу разбију врата и однесу сасуде, одежде и све друго³⁾ што се је могло бреобратити у новац. За тијем 22 августа исте године поново разбију врата и уђу у цркву, преобиду по дрви, али пошто нијесу могли ништа наћи, то побачају књиге, изломе један крст,

2) Ово је онај, што се спомиње у „Српском Огледалу,“ у цјесми: Освајање Жабљика.

који је стајао више св. трпезе, изваде из петаља двери и обале их, па онда изађу.

За све неводе, које је претрпјела ова црква, њен народ и њени свештеници има се тражити награда само на небесима код Онога, Који не гледа, како ко изгледа!

II. Зећанин.

Др. Зећанин и Петар Мајити
WIM

Извјештај о основним школама црногорским у школ. години 1894—5.

(Саопшћава се у изводу).

Ревизор: учит. Зарија Вуковић.

I-во Шавничка мушка школа

Испит држан 20. Јуна, и трајао $7\frac{1}{2}$ сати.

Школа је од три разреда: II-ог III-ћег и IV-ог.

У почетку школ. године уписато је ђеце:

У II разр. мушке: 12. женске 7; у III. разр. мушке 13. у IV-ом мушке 15.

Испиту је присуствовало ђеце и то:

Из II. разр. мушке 10. женс. 6. Из III. разр. мушке 8. из IV. муш 14.

Ђеца су ове школе сва православне вјероисповиједи.

У течају школ. год. изостало ђеце: из II. раз. 2. мушко због неспособности, а 1. ученица, због домаћих оскудица; из III. раз. остали 5. ученика: 2. због болести, 2. због домаћих оскудица, а 1 због рђавог владања; из IV. разр. изостао 1. ученик због болести.

Дјеце, која су понављала разред у овој школ. год., није било

Испитни успјех из појединих предмета био је овакав:

1. *Закон Божи*. Испитано дјеце: из II-ог р. 4. III-ћег р. 4. IV-ог р. 4. Укупни успјех: у II-ом 5. III-ћем 5. IV-ом 5. = 5.
2. *Срп. језик с писменим саставима*. Испитано ђеце: из II-ог р. 4. III. р. 3. IV. р. 4. укупни успјех: у II-ог р. 5. III. р. 5. IV. р. 5 = 5.
3. *Рачун*. Испитано ђеце: из II. р. 4. III. р. 3. IV. р. 4. укупни успјех: у II. р. 5. III. р. 5. IV. р. 5 = 5.
4. *Геометрија*. Испитано ђеце: из II. р. — III. р. 3 IV. р. 4. укупни успјех: у II. р. — III. р. 5. IV. р. 5. = 5.
5. *Земљопис*. Испитано ђеце: из II. р. 4. III. р. 3. IV. р. 5. укупни успјех: у II. р. 5 III. р. 5. IV. р. 5. — 5.
6. *Српска Историја*. Испитано ђеце: из II. р. 3. III. р. 3 IV. р. 4. укупни успјех: у II. р. 5. III. р. 5. IV. 5. = 5.
7. *Познав. природе, с физиком у IV р.* Испитано ђеце: из II. р. 4. III. р. 3. IV. р. 4. укупни успјех: у II. р. 5. III. р. 5. IV. р. 5. = 5.
8. *Познав. и његов. чов. тијела*. Испитано ђеце: из II. р. 4. III. р. 3. IV. р. 3. укупни успјех: у II. р. 5. III. р. 5. IV. р. 5.
9. *Краснопис*. Укупни успјех: у II. р. 4. III. р. 5. IV. р. 5. = $4\frac{2}{3}$.

10. *Цртање* Укупни успјех: у II. р. 5. III. р. 5. IV. р. 5. = 5.

11. *Пјевање црквено и народ. пјесама.* Испитана сва ђеца, укупни успјех: у II. р. 4. III. р. 4. IV. р. 4. = 4.

12. *Гимнастичка и војено вјежбање.* Испитана сва ђеца, укупни успјех: у II. р. 4. III. р. 4. IV. р. 4. = 4.

13. Дисциплина у све разреде: одлична.

14. Чистоћа школе, ношње и држање дјеце, (у колико то зависи од учитеља) врло добра.

Сваки је предмет обрађен, према наставном плану у потпуно довољном обиму.

Укупни годишњи успјех постигнут је: у II. р. одличан, III. р. одличан, IV. р. одличан.

Рад је школски отпочет у овој год. 26. октобра. Дневно је рађено у школи 5. сати, а преко све школ. год. 162. дана.

Учитељ није саму дјецу остављао у школи.

Учитељ је држао два родитељска скупа; први 6. новембра и на њему говорио о домаћем и школ. васпитању; други у почетку априла; говорио је, о нечистоћи и другим манама, које су у племену примјећене.

Ђеца су више пута извођена у шетњу; занимали се природописом и земљописом. — Ученици су посеђавали школу: врло добро.

Учитељ је вршио своју дужност најсавјесније. Он држи сва три разреда. Постављен је за привременог учитеља 13. септембра 1892. год., за сталног још није представљен.

Способност је учитељева — одлична.

Држање и владање учитељско, како у школи, тако и изван школе одлично је, те га према томе и поштују.

Учитељ је одличног трудољубљавања, занимања, осим учитељског, нема никаквог.

Учитељ је свршио 3. разр. гимназије и богословско-учитељску школу на Цетињу.

Погрешака при настави у овој школи нијесам примјетно никаквих.

Учитељ у свој школској настави заслужује похвалу.

Предавање му је било потпуно; очигледно, разумљиво и занимљиво; механизму и сухопарности ни трага. — Ђеца правилно мисле и расуђују у свим предметима.

Учитељ је добро пазно на образовање ваљаних и честитих карактера, што сам закључио по дечијем одобравању свега, што је честито и ваљано, и по њиховом осуђивању свега, што је неваљало и недостојно, да честит човек чини.

Казне учитељеве над ђецом састојале су се у укуору и затвору, за међусобне свађе казнивио их је и прутућем по рукама. Да се међу собом не свађују и не туку ваљано је пазно.

Учитељ је на квартиру у својој кући.

Од школе и цркве учитељ није изостајао, већ је једну и другу уредно посеђавао.

Сви протоколи ове школе налазе се у врло добром реду и чистоти.

Прихода је било у овој школској год. ф. а. в. 141. 36. Школарина је купљена за дацијом, и то по 1. новч. на 1. флорин дације.

Расходовано је у овој школској год. ф. 72. 70; расход је брижљиво вођен. — При мјесном школ. надзорнику налази се ф. 68. 66.

Школско зданије налази се у добром стању, осим крова, који није поправљен, те је наређено да се овог љета поправи.

Училионица има куб. м. 131. 354., те на сваког ђака, по уписном броју, припада м. 2. 795.

Прописато да се за идућу школ. год. направи, поправи и добави: кров на школ. здању да се поправи; да се школа огради дрвеном оградом, како стока у пазарне дане не би досађивала, као досад; врата и прозори да се опитурају; карта Европе и Црне Горе да се набаве; и да се уз дацију покупи од народа по 1. новч. на 1. фиор. дације, као школарина.

Школа има ова учила: глобус, слике за очигледну наставу, двије књиге слика из старог и новог завјета, природописне слике, у рђавом стању, карта Европе и Црне Горе, у рђавом, планиглоб, геометријска тијела, толуриум и писмарицу.

Школа има своју башту, која је лијепа на поуку ђеце употребљена, али је од школе доста удаљена.

Школа је тријела незгоде од зимских времена; других сметња није имала.

Капетан овог племена Грубан Церовић вршио је дужност еспрам школе доста добро, али је кућом веома удаљен од школе, што много смета да на вријеме не може бити школ. потребама. Других капетана нема у овом племени.

Мјесни школ. надзорник Никола Нејмаревић вршио је своју почасну дужност одлично.

У овој је години рађено према Школ. закону од стране свијех дотичнијех лица, у колико је могуће било.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
—**
CRNOJEVIĆ

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К .

Јавна благодарност. — *Гаши Вуков Требинац*, овдашњи становник, побуђен вјерским осјећајима, приложио је цркви св. Апостола Петра и Павла у Никшићу следеће дарове, прилоге:

1. Дао је сву тиглу, те се покрила једна црквена кућа. Ови прилог намињени је за здравље и напредак своје фамилије;

2. Дао је једно кандило у вриједности 12⁵⁰ ф. а вр., којег је осигурао са горивом уља за свагда и

3. Једно звоно у вриједности 120 ф. Оба ова прилога, звоно и кандило, намињени је Гаши за душу својих родитеља: Вука и Стане.

Нека се и овим путем изрече срдачна хвала нашем честитом и родољубивом приложнику на овим патриотским и вриједним прилозима, који служе за углед и примјер грађанима ове вароши и у толико више, што су ово први од већих, добровољно-трајних прилога, који потијечу од становника ове вароши. Зато Бог му наспорио и благословио његов рад, срећу и напредак.

Ђорђе Милановић, парох Никшићки.

Нова црква у Колашину. Прије неколико година, кад би човјек дошао у Колашин, не би могао наћи ни једног знака, да може познати, е ту има хришћанина. — Мало их је и било, јер сви колашински мухамеданци чисти су Срби и датирају своју породицу све од хришћана, и махом од старијих српских племића, који су продали „вјеру за вечеру“, бацили се каменом на цркву, пољубили коран само за то, да одрже своје неправо стечено имање, и да отолен господују над оним јадним сиромашним *себрина*. Цркве, које су биле скоро у сваком селу, све су порушили; свештенике гонили и поубијали; имање манастирско одузели и на њему се они раширили... Све су то учинили не турци, него потурчењаци, Срби племићи, највиши крвници српске светње и имена. Данаас, Богу слава, у нашем Колашину и Пољима ни знака турскога нема. На кућама, гдје су били шиљци и мјесеци, свуд се види крет. Цркве се подижу, куцају звона, а наша задудња браћа утекла и оставила своја стара огњишта, на којима су некад по српском обичају бадњаке ложили, а сад су опет могли поштено, српски, на свом огњишту живљети, па буди и Мухамеда вјеровати, али не, утекоше...

Сви ослобођени крајеви, па и Колашин данас хришћански пјевају и моле се Богу, а кличу за здравље својега господара. Цркве се подигле неколике: једна у вароши Колашинској, друга у Пољима, трећа у Штитарици, која је тек овога љета дограђена, а четврта се сад подиже на извору Црквиштаку, на Блатини, која ће бити највећа и најљепша од горепомених. Доста је било разговора, гдје да се подигне ова црква, али благодарећи свијема, који су се сложили, а особито заузимању заступника окружног капетана, господина Милована Меденице, који је са одборницима сву силу уложио, да буде на овом старом дрвеном мјесту, што је такође на највише задовољство нашега Митрополита, који је по овим крајевима био вјла пред нама, у борби противу Турака. Нејмар нам је цркви г. Васо Поробић, у чију је солидност рада увјерена и највиша духовна власт. Црква наша имаће нешто своје земље и један млин, који ће подмиривати све нужне потребе овога храма.

Двадесет првога јулија било је освећење темеља, ушљед чега се била окупила велика гомила народа са главарима околних пет села: Блатине, Липова, Дријенка, Плана и Бистрице. Сви свештеници овога округа чинодјејствовали су заједно са протом Н. Симићем при освећењу. Пошто се освећење вршило тада је монах Нићифор Симоновић, који се ту случајно надесио, изговорио сљедећу бесједу међу скупутином:

Поштована Господо и драга браћо!

Са пуном душом усхићења радујем се, што ме је судбина довела, да се данас нађем овдје међу вама — мојом драгом браћом, да присуствујем при освећењу почетка овога св. храма, којег је душманска рука разорила.

За особиту част сматрам што ми је у дво пало, да први пут данас овдје међу вама проговорим неколико ријечи, што нијесам кадар учињети онако и онолико, колико бих желлио, и колико би требало, али је моја љубав и жеља велика и искрена, а свако је дужан онолико, колико зна и може, а мислим да више од мене ни тражити нећете.

Драга Браћо!

Господ Бог је казао: „Безъ мене не можете творити ничесоже“ и ми, као хришћани, данас смо се искупили овдје, да се помолимо Богу, да Он

његовом вишњом десницом благослови овај започети храм, у ком ће се приносити топле молитве Вишњему Престолу, за срећу и напредак цијелога српскога народа, и за здравље Његова Височанства нашега узвишенога Господара Књаза Николе, под чијом се владом ево и подиже „олтар прави на камен крвави.“

Пет стотина година протекло је, од како је ово св. мјесто заплакало, т. ј. од онога кобног дана, од како је наша круна пала на Косову, а по овим мјестима мирно се ширио непријатељ, који је гледао да утре и пошљедњи знак часнога крста од три прета, али драга браћо, тај се наш непријатељ није могао поносити са побједом у овим крајевима, него храбра мишица ваша и ваших предака учињела му је, те му ова земља није била оно, што и многе остале, него му је била тавница, у којој је он робовао вашим храбрим и снажним мишицама.

Сви знате, да наше српске земље нијесу потпале под душманина због немоћи српске мишице, него због неслоге, која се појавила међу ондашњим лакомим српским великашима, на које је народ оставио анатему и вазда их куне: „Великаши проклете ви душе.“ Гдје је год неслога ту никакве среће нема нити је може бити, јер сваку срећу неслога руши, а гдје је слога ту је Бог, ту је сваки напредак, ту почива Божији благослов. За то драга браћо, као што сте сложни били по овим мјестима, кад сте крвљу вашом и душманском сваки овај камен оквасили, будите и даље сложни и цијелога живота и е нама је Бог.

Тешки су они дани били, кад на овом истом мјесту започесте крв пролијевати ради вјере и крста часнога, али ниједнога међу вама није било, који није свом снагом стао на отпор нашем непријатељу, и да пролије и потоњу кад крв је на предислици, какви су они дани били, а какви ли су данас, кад сте се овдје окупили, да се сложимо Богу помолимо за срећан почетак овога Његова св. храма.

Вас, драга браћо, гледају са висине духом она ваша браћа, која су у овим крајевима погинула борећи се, да виде и постигну оно, што ви данас видите и што сте постигли. За то мислим, да ни један од вас, који није сте крв своју и живот жалили, не жалите и нећете жалити труд, који сте учињели, и који ћете учињети около подизања овога св. олтара, који ће вам служити на понос и спас душе, а за спомен ваше погинуле браће, за чије ће се душе приносити на овом св. олтару св. молитве.

Дакле, драга браћо, као што сте свуд сложни и прегалачки на бојном пољу освјетљали образ домовини и нашем Господару, тако и сада старајте се да га освјетлите у овом и у сваком другом предузећу за рад, што служи за наш општи напредак, па, ако Бог да, доживјећемо, да и „онамо онамо“ пренесемо камен, да се подигне „разорен двор.“

Као вазда тако и сада кличимо из све душе нека Бог поживи нашега узвишенога Господара Књаза Николе и његов дични Дом. Амин.

Бесједа се свршила са бурним клицањем: „Живио Господар“. Сада ми настављамо рад сваки дан што боље можемо, и народ ишчекати не може док не сврши се. Свршићемо зид и покрити ју, али што се тиче њеног унутрашњег уређења, нећемо бити кадри, бојим се, ништа учинити нити сасуда и округе купити, али се опет надамо у Бога и у Господара, а за тим у Његово Високопросвештенство господина Митрополита Митрофана, који је овудије носио пред нама мач о бедри, да ће сви они на нас милостиво погледати и нашу цркву нужним потребама снабдјети. Сви ово

држимо, колико да све то у њој видимо. Слава нек је Богу на висини!
Живио нам Господар и господин Владика, па смо сви добро и задовољно.

1. Августа 1896 год.

П. С. Рубежић.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Објава. Који књаж. црног. питомци у иностранству још нијесу поднели потписаној канцеларији своја свједочанства од прошле школске године 1895—6, опомињу се, да то учине **до краја овог мјесеца**, јер иначе губе стипендију, као год и они, који нијесу показали повољан успјех.

Цетиње, 8 августа 1896 г.

Бр. 508.

Канцеларија

Министарства Просвјете и Црквенијех Послова.

Школска објава. Предавања у Књ. Црног. Богословско-учитељској Школи на Цетињу почињу идуће школске године 1896—7 тачно 2 септембра.

У ову школу примају се младићи православне вјере, који су свршили четири разреда гимназије и имају из четвртог разреда свједочанство првог реда.

Ученици уписују се у ову школу 29, 30, 31 августа. Уписивање бива у канцеларији Ректората **од 10—12 прије подне.**

При упису дужан је сваки показати свједочанство од потоње године.

Цетиње, 10 августа 1896 г.

Ректорат Богословско-Учитељске Школе.

Школска објава. Предавања у Књ. Црн. Гимназији на Цетињу почињу идуће школске године 1896—7 2 септембра.

Уписивање ученика бива у канцеларији гимназијске Управе 28, 29, 30, 31 августа ов. г. од 9—12 часова прије подне.

У први разред Гимназије примају се само они ученици, којима није мање од 10 ни више од 15 година, и који су с добријем успјехом свршили четврти разред основне школе. Сваки је ученик дужан донијети крштеницу и свједоштво. Без тога не може се ниједан уписати.

Ученици осталијех разреда дужни су при упису показати школско свједочанство од потоње године.

Послије одређеног времена неће се нико примити.

Цетиње, 10 августа 1896 г.

Управа Гимназије.

Повећање плате народним учитељима у Пруској. Како часопис „Volkszeitung“ јавља: Пруска влада намјерава предложити њемачком сабору закон, према којему ће износити најмања учитељска плата у Пруској 900 марака (дакле 549 фиор. а. вр.), чиме би се пољепшало стање по прилици 20.000 учитеља, од којих многи имаду данас годишње само 500 марака. Осим тога ће им се по новом закону удесити доплата тако, да ће се мјесто досадањих 5 квинквенала (по сто марака) увести 9 поплатака по

80 марака, од којих ће први доплатак учитељ редовито добити након седмогодишњег службовања, остале пак увијек већ иза сваке треће године. Према томе имао би дакле учитељ након 31. службујуће године плату од 1620 марака (дакле 988 флор. 20 новч. у нашем новцу) осим стварице.

Трошак на школе у Америци, износи годишње 163 милиона долара; године 1870. бијаше још једва 63 милиона долара; при том бијаше свих ученика на 7 милиона, који се број повећао лани на 15 милиона.

Смртни случајеви код школске дјеце. У 7. години умре према статистичким подацима 1.2%, а у 14. години само 0.4% дјеце. Према томе отпада у 7. години на 80 дјеце 1 смртни случај, а у 14. години већ само на 232 дјечака, а на 200 дјевојчица. Да је смртних случајева код дјевојчица више, тумачи се тим, да су дјевојчице слабијег тјелесног састава, те да се прије развију и изложене су више домаћим радњама. Од 15 до 20. године т. ј. у доба полног развоја, опет расту смртни случајеви на 0.5% до 0.8% у овим годинама умре опет више дјевојака, него ли младиха.

К Њ И Ж Е В И Ц Г Л А С Н И К.

Дело лист за науку, књижевност и друштвени живот свеска за јули изашла је са овим садржајем: Прича тријећа (Из збирке „Горско цвјеће“), од Мил. Ј. Митровића — Неиманин роман из новije српске историје, написао К. П. бив. учитељ. — Или — или... пјесма Р. Ј. Одавића. — Етика и друштвено питање. — Велики Петак... пјесма од Милана. — Ђукан Скавац, приповијетка С. Матавуља (свршетак). — Што би... (по Бранку), пјесма Радоја Црногорца. — Поглед на рашко-призренску и скендеријску епархију (1655 до 1895.) од В. — Одабране приче Адолфа Хедестјерне: 4. Кандидтова божићна служба; 5. Просида Пела Стрембома; 6. Тајни гријех господина Ђакона. — Новчани заводи у Краљевини Србији (стање на дан 31. дец. 1895), по службеним подацима извео К. П. — Писма из Турске. III. Вјероисповјести, од Галиб-ефендије. — Научна хроника: Фотографија и спектроскоп у криминалистици од Др. хем. Ј. П. Панаотовића. — Критика и библиографија: Коран, превео Мићо Љубибратић. Печатано о трошку задужбине Илије Милосављевића — Коларца. Биоград (државна штампарија) 1895, реферат Др. М. Р. В. — Шишмановъ Др. Ис.: Стари пјетованија призаъ Българија. Сборник за народни умотворенија, наука и књижевнина. Кн. IV. С. 423. — Софија, реф. Т. М. Р. — Претходни резултати пописа становништва у Краљевини Србији 31. децембра 1895. године. Издало статистичко одјељење министарства народне привреде. Биоград 1896. год. I—XIII и 107, реферат Т. М. Р. — Двије црте из педагошког живота. Споменак Жртва своје дужности. Написао В. Кондић. (Препечатано из „Новог Васпитача“). Реферат Ж. О. Д. — Краћи реферати. — Неколико објашњења, од Ј. Михаиловића професора. — Биљешке. — Некролог.

Босанска Вила, лист за забаву. Садржај: Пјесме: Човјеков живот, од Змаја. — Спровод, од Бор. Ј. Ценића. — Тиха љубав, од Зорке Викто-

ровићеве. — Кад се двоје, од Р. Ј. Одавића. — Госпо бриго, од С. Д. Мијалковића. — Приповијетке: Истинска љубав, од Сержа. — Срећан човјек, руског превео Рад. С. Квезевић. — Поука: Ђуро Јакшић, (са сликом). — од М. П. — На Боденику, од Тих. Р. Ђорђевића. — Српске народне умотворине: Почетак буне у Херцеговини 1875. год. пјесме забиљ. Томо Братић. — Инђели чауш, народна приповијетка из збирке Н. Т. К. — Листак.

Слава књижица за народ и омладину свеска седма за јул Ниш Прва нишка штампарија Ж. Радовановића 1896. свеска стаје 0-50 дин. Садржај седме свеске: Слога, пјесма Н. Д. И. — Слава на Цетињу од М. — Дубровник је српска зграда, биљешке из књиге путованке, од Александра Сандића. — Растко одлази у Св. Гору из дјела Теодосијева од Б. — Србин сам, пјесма М. Т. — Не вјеруј врачању и чарању, догађај из Сријема, од Др. М. Ј. — Два писма књаза Милоша. — Српске земље, обичаји и народне умотворине: 1. Новопазарски санџак, од Јакова Поповића. 2. Сељак у српском приморју на дому од Н. В. — Значајне ријечи. — Српска омладина у Паризу. — Српски народ: Краљевина Србија, Књажевина Црна Гора, Стара Србија, Македонија, Босна и Херцеговина, Сријем, Банат и Бачка, Краљевина Хрватска и Славонија, Краљевина Далмација. — Српско родољубље. — Читуља.

Цијена је листу: за Србију, на годину: 4 динара, на по године 2 дин., на четврт — динар. За све остале земље 6 дин. (2 5 фиор.) годишње. Лист излази мјесечно у повезаним свескама од 3 табака — Рукописе ваља слати уреднику Миливоју Башићу, а претплату власнику Мићи Ивковићу.

Монтан и Локе, педагошка расправа, Написао Радивој Поповић. Штампарија Константина Трумића. У Митровици. 1896. Цијена 30 новч. или 80 дин. пара.

Позив на претплату. Декамерон сто прича од сто најславнијих писаца свјетске књижевности, уз сурадњу сурадника „Бранкова Кола“. Ишла је прва свеска.

Декамерон страних прича донијеће у својим свескама сто бираних прича од сто најславнијих писаца свјетске литературе.

Осим француске, енглеске, руске, њемачке и талијанске књижевности биће у *Декамерону* заступљена и: чешка, пољска, хрватска, словеначка, бугарска, румунска, мађарска, шпанолска, данска, шведска, холандска, норвешка, грчка и финска књижевност, чији се радови у српским преводима тек по кад и кад јављају разбацани по разним часописима нашим. — Драгоцјена збирка ова, то је драго камење покупљено по богатим ризницама свјетске белетристике. Скуп овај најљепших производа свјетске књижевности биће огледало живота и душевне снаге разних народа, у њима ће се огледати дух и срце најмодернијег и најпримитивнијег живота свјетског. — Ово је албум најљепших слика свјетске литературе, којим ваља да се оките столони наших Српкиња и најмање Књижнице образоване српске публике. — Осим неких превода, који су већ штампани у „Бранкову Колу“, доносиће даље и даље свеске сасвим нове радове свију књижевника који до сад стекоше свјетског гласа.

Декамерон ће изнијети до 15 свезака, а биће сложен у двије књиге. — Свака свеска стаје за претплатнике 20 новч. — Скупљачима претплате

дајемо 10% рабата, а новац се убира *унапријед* и шаље на: Управу Српске Манастирске Штампарије у Сријемским Карловцима. — Претплата се прима и на више свезака унапријед.

Молимо скупљаче да нам што прије јаве, колико егземплара прве свеске, да им пошаљемо.

У Сријем. Карловцима, 25. јула 1896.

Позив на претплату. Почетком пчеларске нове године 1. октобра о. г. отпочеће нов лист излазити: за српске пчеларе и за пријатеље пчеле и пчеларства са натписом:

„**Српски пчелар**“. Служећи се досадашњим искуством тешко би скоро угледао свијета оваки лист да остварењу истога није изашао највећом предусретљивошћу и опет велики добротвор српскога напретка и заштитник овога листа *Његова Светост српски патријарх Георгије*.

Намјеру пак да се издаје овај лист највише је подстакла нада и уздање у првом реду у наше свештенство особито млађе, које је још у богословији упућено у пчеларење и које је без сумње то племенито занимање разгранало преко својих парохијана у цијелом овој страни Српству.

У другом реду нада и уздање у све оне свјесне пријатеље и учитеље нашега народа, рачунајући амо сву нашу праву интелигенцију, која схвативши велики значај пчеларства како са стране моралне тако материјалне, научне и здравствене, неће пропустити ову прилику, да овај лист намјерен народу њему не препоручи и у њега унесе на све могуће начине, тражећи највећу награду у томе, што ће заједно са самим листом праву сврху у народу постићи т. ј. моралну, материјалну, а и научну.

У трећем реду надање да ће се наћи у цијелом пространом Српству толико пријатеља према овом једном листу ове врсте, које ће га одржавати и снажити све то јаче, како би и постизавање главне његове сврхе што боље било.

Мислимо да су ово доста оправдани разлози на падање крај многих још других, те ако ово остане и сада пусто, знак ће бити да смо доста слаби.

Листу ће бити као што споменусмо заштитник Његова Светост преузвишени господин Георгије српски патријарх, главни уредник г. проф. Јован Живановић и одговорни уредник г. ђакон Иван Маширевић, гимн. катихета.

„Српски Пчелар“ излазиће сваког мјесеца један пут на цијелом табаку са илустрацијама и одабраним чланцима, и стоји на цијелу годину 2 фиор. или 5 динара, на по године 1 ф. или 2 дин. 50 п., а на четврт 50 нов. 1 дин. 25 п.

Претплата и све што се тиче администрације листа шаље се потписаној штампарији и у Ср. Карловце, а све што се тиче уређивања листа шаље се на адресу г. Ивана Маширевића гимн. Катихете у Ср. Карловце.

Умољавамо све родољубе, свештенике и учитеље да напретку овог листа послуже на могуће начине.

У Ср. Карловцима, 21. авг. (3. септ.) 1896.

Српска Манастирска Штампарија
издавач „Српског Пчелара“.

Братска молба. Године 1889. посвећена је на Далматинском Косову нова црква у част светог мученика цара Лазара Српскога, а у спомен 500-годишњице боја на Косову.

Црква је ова, коју народ Лазарицом зове, постала од оне године народна светиња, којој сваке године на хиљаде Далматинских и других Срба долазе, да одаду част светоме Српском Мученику и да ту потхране своје осјећаје побожности и родољубља.

Са грађевинскога гледишта црква је лијепа и достојна успомене, којој је посвећена. Али много јој недостаје са стране унутрашњег украса. Нема приличног светињи иконостаса. Нема свештеничких одјејанија. Нема много и много другога, што би требало да краси таку и толику народно-црквену светињу. А сама црква, осим милостиње побожнога народа, нема никаквих средстава, да свима тим својим потребама доскочи. Међу тијем доскочити им се мора, као што су то признале и изјавиле све оне хиљаде побожнога народа, што се сакупило ове године на Видовдан око Лазарице.

Давајући израза том народноме гласу, по брацком заједничком договору потписани у име народа, који припада цркви Лазарици, обраћају се молбом на све и свакога, коме је света успомена светог Мученика Српског, да притече у помоћ цркви овој, те даром каквог богатијег и љепшег предмета црквеног, а нарочито пољупама прилогом да потпомогне да црква ова буде у стању украсити себе још боље, како јој приличи и као што то заслужује света успомена, којој је иста црква посвећена.

Прилоге прима високопечасна ЕПРК *ИСТОРИЈА* у Задру, а имена приложника штампаће се у „Гласнику далм. епархије“ и у „Српском Гласу“. Установљено је такођер, да се имена приложника упишу у нарочити диптих, који ће за сва времена изложен бити у самој цркви на угледноме мјесту.

Штовање српскога народа успомене светог мученика цара Лазара Српскога и свијест о потреби, да црква посвећена томе светом Српском Мученику буде чим љеша и чим богатије украшена, пружа потписанима наду, да ће ова молба њихова наћи општи одзив, те да ће црква Лазарица много лијепих богатих дарова на брзо добити.

На Далмат. Косову, на Видовдан 1896.

Јово Симић, Никола Зарач, Илија Ченић

ОДГОВОР НА ОТВОРЕНО ПИСМО.

Часном Господину М. М. Б.

Цетиње.

По Иванбегову кривовуљу разазвају се ондашње границе између Црне Горе и Републике Млетачке. Црна Гора је онда обухватала Грбаљ и Маине, Браиће и Поборе. Грбаљ није потпао под Млечиће као и Котор 1420. г. и остали градови, што сачињаваху млетачки т. зв. „Aquisto Nuvu,“ већ позније, али опет раније, него ли Маини, Браићи и Побори, које кнежине Црногорци уступе Млечићима 1711 г. уз извјесне погодбе.

Дакако да се је црквена јурисдикција црногорских митрополита протезала на Боку све до 1838 г. То се види и у мојим археолошким приносима у тамошњој „Просвјети“ и бокељском „Шематизму,“ гдје по се са старих записа и натписа — уз Немањиће, Балшиће и Црнојевиће — доносе имена разних црногорских митрополита. Још г. 1735 престабио се и сахрањен био у манастиру у Маинама родоначелник Династије Петровић-Његоша Митрополит Данил.

Грбљани, Побори, Маини и Браићи не само што су учествовали у боју на Царев-Лазу, него су својом крвљу оросили многе црногорске литице и у многим осталим бојевима црногорским и пошто су потпали под државну власт млетачку, која је исто тако помоћу Црногораца и Грбљана извојевала многе побједе.

На Царев-Лазу погинуо је уз **С. Радковића** и **Батрић Бајковић** и др. Ту биљешку, које истину спреман сам бранити гдје год то устреба, ја сам узео из народног предања, а не из каквога рукописа, јер су старине грбальске махом изгореле у 1869. г., а ја сам могао посабирати само оно, што се омакло С. М. Љубиши.

У кнежинама грбальским радо ћу и унапријед прпети вијести, које ће објашњавати нашу прошлост. А већ мора да нам буде понос и утјеха, што су манастире споменутих кнежина — како то доказују најновија истраживања — засновали Балшићи или Црнојевићи, а не, као што неки списатељ хтједе, република св. Марка.

Ваш поштовалац

М. Ц.

Исправка. На стр. 580 „Просвјете“ за прошлу годину, гдје се говори о рукоположењу Игумана Дожића за ђакона, погрешно стоји год. 1869, а треба год. 1866.